

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра
Довженка

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

РОЗВИТОК МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПРАЦІ

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Виконала:

Дяченко Анастасія Володимирівна
студентка 21-ДО групи,
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:

Токарік Лідія Борисівна

Глухів - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПРАЦІ.....	7
1.1 Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку.....	7
1.2 Чинники становлення моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку.....	13
1.3 Праця як засіб розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку.....	22
РОЗДІЛ II. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПРАЦІ.....	28
2.1 Особливості розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці.....	28
2.2 Система роботи з розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці.....	37
2.3 Аналіз результатів дослідження розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці.....	40
Рекомендації для вихователів щодо розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці.....	48
ВИСНОВОКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Не лише значні зміни, в економічній, політичній, соціальній сферах, що відбуваються в житті всього нашого суспільства пов'язані з багатьма труднощами, а й в сфері виховання підростаючого покоління. Взаємини з іншими людьми посідають чільне місце серед багатьох факторів, що визначають формування особистості дитини дошкільного віку [3].

Особливих рис набуває формування соціально-комунікативної компетенції у взаємовідносинах старших дошкільників з ровесниками і дорослими. В пріоритетній галузі основними цілями є становлення особистості, розвиток її моральних якостей, формування здатності до творчості, готовності до виконання різних видів діяльності у суспільстві, у тому числі й трудової.

Основним фактором соціалізації дитини старшого дошкільного віку є дитяче товариство однолітків, основою якого є спілкування між дітьми, особливі міжособистісні взаємини та специфічні види діяльності.

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти України наголошено на необхідності формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку, яка визначається як обізнаність вихованців з різними соціальними ролями: з елементарними та морально-етичними нормами міжособистісних взаємин; уміння дотримуватися їх під час спілкування, а також здатність взаємодіяти з людьми найближчого оточення; мистецтво співпереживати, співчувати, допомагати іншим, обирати відповідні способи спілкування в різних життєвих ситуаціях [3].

Для повноцінного розвитку дитині потрібен реальний освітній простір розвивальне середовище, яке має задовольняти її прагнення рухатися, грати, досліджувати довкілля, активно проявляти себе, спілкуватися і взаємодіяти з оточуючими. Гра, праця, а потім і інші види спільної діяльності, виробляють у дитині необхідні навички соціальної взаємодії, уміння підкорюватися

колективній дисципліні й водночас відстоювати власні права, співвідносити особистісні інтереси із суспільними.

У дошкільному дитинстві розпочинається процес становлення особистості дитини, формується підґрунтя всіх моральних якостей. Тому дошкільна освіта має орієнтуватися на виховання активних громадян суспільства, розвиток їхньої ініціативи та здібностей, на підготовку дітей до майбутньої інтеграції в доросле життя.

У зв'язку з цим особливо актуальним стає набуття дітьми позитивного трудового досвіду.

Одним із найбільш важливіших завдань дошкільного виховання на думку Г. Беленької [5] є формування в дітей позитивного ставлення до праці, як запоруки виховання працелюбності та подальшої соціалізації в суспільстві.

Формування позитивного ставлення до праці розглядається в педагогіці як найважливіше завдання в справі виховання молодого покоління, оскільки ставлення до праці є невід'ємним компонентом становлення особистості, показником її духовності та гуманності.

Ціннісне ставлення дитини до себе і оточуючих та її суспільна поведінка формуються на основі емпатії, гуманних почуттів, позитивного сприйняття навколишнього світу доводять праці науковців Л. Артемової, В. Котирло [2], С. Кулачківської, Г. Лаврентьевої [2], Ю. Приходько та інших.

У своїх роботах дослідники (В. Кисловський, Я. Коломінський, А. Квірчук, В. Мухіна, Т. Рєпіна та інші) довели, що протягом дошкільного віку стрімко зростає структурованість дитячого колективу – одні діти стають усе більш популярними для більшості групи, інші – все надійніше утверджуються у становищі відкинутих, знехтуваних [28].

Науковці (Р. Буре, М. Крулехт, Л. Куцакова, В. Логінова, Т. Маркова, В. Нечаєва та ін.) [27] підкреслюють, що кожна дитина обов'язково повинна брати участь у трудовій діяльності, лише за цієї умови праця позитивно впливає на розвиток особистості дитини і готує її до життя в суспільстві.

Основи культури праці і поведінки закладаються в дошкільному віці. Дитина вчиться заощадливості, отримує інформацію про те, що оточуючі предмети потрібно цінувати. В дошкільному дитинстві в процесі виконання доручень, в грі, в процесі будь-якої діяльності, дитина отримує перший досвід ставлення до праці.

Набутий дитиною дошкільного віку досвід має стати важливим її особистісним надбанням, що буде нею використовуватися у власній поведінці, діяльності у конкретних життєвих ситуаціях. Саме це і спонукало нас до вибору теми дослідження **«Розвиток моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці»**

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити розвиток моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці.

Об'єкт дослідження: моральний розвиток дитини старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: педагогічні умови та чинники розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці.

Гіпотеза дослідження: розвиток моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці буде оптимальним за таких умов: творчого спілкування в процесі спільної праці; сприятливому психологічному клімату в групі дітей; стилю взаємин дорослих; спілкування дітей з представниками різних професій.

Завдання дослідження:

1. Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури з проблеми розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці;
2. Дати характеристику особливостям проведення праці в закладі дошкільної освіти та розкрити сутність педагогічних умов, які сприяють розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку.

3. Визначити рівень сформованості моральних якостей дітей старшого дошкільного віку.

4. Розробити та апробувати систему роботи з розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці та визначити її ефективність.

Для розв'язання поставлених завдань були використані такі **методи дослідження:**

- теоретичні – аналіз, синтез психолого-педагогічної літератури для узагальнення теоретичних питань із проблеми дослідження, визначення понятійно-категоріального апарату; порівняння наукових підходів щодо розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці;

- емпіричні – діагностичні (бесіда, спостереження) для діагностування рівнів дружніх взаємин дошкільників; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) для вивчення стану функціонування предмету дослідження.

Новизна та практичне значення роботи: полягає в тому, що отримані експериментальні результати розширюють і збагачують традиційні підходи до розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці.

Структура і обсяг роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, методичних рекомендацій вихователям; містить 52 сторінки тексту, 5 додатків. Список джерел включає 33 найменувань літератури.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПРАЦІ

1.1 Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку

Першочергова ознака демократичного високорозвиненого суспільства є підвищення ролі моральних засад у всіх сферах життя. В Українській державі виховання молодого покоління має важливе значення, а його специфіка обумовлена віковими й індивідуальними особливостями, нормами суспільної моралі, принципами регулювання поведінки тощо. Тому в період дошкільного дитинства необхідно сформувати в дітей моральні почуття та якості, спонукати їх до засвоєння певних норм і правил, розвивати відповідні мотиви й звички поведінки, для збереження, зміцнення здоров'я та повноцінної.

Керуючись нормативними документами в галузі освіти (оновлений Базовий компонент дошкільної освіти) [3], доречно визначити, що основним завданням є формування у дітей відкритості до світу людей як потреби особистості, навичок соціальної та моральної поведінки; розвиток свідомого ставлення до себе як вільної самостійної особистості та до своїх обов'язків, що визначаються зв'язками з іншими людьми, формування готовності та здатності розпізнавати «добро» і «зло» у поданій світом інформації.

Законом України «Про освіту» [14], державними національними програмами «Освіта» та «Діти України» визначено, що особливої уваги набуває єдність виховних вимог до дитини протягом тривалого періоду становлення особистості, починаючи з раннього дитинства. Це потребує розвитку в дитини сталих тенденцій у поведінці, здатності до самостійного критичного мислення, до засвоєння нового знання, соціальної та моральної зрілості, життєдіяльності.

Проблемою виховання підростаючого покоління в душі моральних ідеалів займалися відомі українські та російські просвітителі (Г.Ващенко, Б.Грінченко, О.Духнович, М.Пирогов, С.Русова, Г.Сковорода, К.Ушинський, І.Франко, Т.Шевченко) [15].

Ідею необхідності формування моральності, що популяризувалася у літописах, трактатах, літературно-художніх творах, поширював у своїх працях і український філософ-просвітитель Г.Сковорода. Виховання, за його твердженням, має бути спорідненим, тобто таким, що відповідає можливостям людини. Одним із головних завдань морального виховання, Г. Сковорода вбачав у формуванні шляхетності та вдячності підростаючого покоління. У його поглядах визначалися основні напрями прогресивної педагогіки: демократизм, гуманізм, висока моральність, любов до рідного краю, Батьківщини та народу [33].

С. Русова вбачала в родині важливу частину процесу всебічного виховання дитини, її ідеалом просвітниці вважала свідому рівноправну спілку, в якій «батько, й мати, й діти несуть кожний свій обов'язок, свою працю, й мають свою волю, але всі об'єднані одним спільним шуканням добра й правди» [29].

Важливу виховну роль С. Русова відводила народним традиціям «моральне виховання не може проводитися якось окремо: ним має бути пройняте все навчання, все життя», зокрема, проведенню народних свят, наголошуючи, що «в кожному святі треба єднати народне, національне, фольклорне з загальнокультурним і давати щось естетичне, красиве й радісно веселе» [29].

Аналіз праць В. Сухомлинського дозволив резюмувати, що вчений постійно актуалізував проблему формування у дітей любові та поваги до своїх батьків. Найбільшою помилкою батьків вважав невміння любити власних дітей: «Люблячи своїх дітей, вчіть їх любити вас; не навчите – будете плакати на старість»[31].

Розглядаючи моральне виховання як організовану міжособистісну взаємодію педагога з вихованцем В. Білоусова [4] на основі норм і принципів гуманізму. Під гуманізацією виховання педагог розуміла оволодіння відносин, що забезпечують морально-емоційну атмосферу взаємного розуміння, поваги й турботи про іншого, безкорисного ставлення до кожної особистості: «У цьому випадку, – підкреслювала педагог, – інші сприймаються як вища життєва цінність, викликаючи адекватне сприйняття ставлення до себе».

О. Вишневський писав: «Сутність морального виховання, полягає в тому, що людина утверджує в собі свою природну схильність до добра та готовність відстоювати його в собі та житті. Це виховання зорієнтоване на засвоєння людиною абсолютних вічних норм співжиття, які носять універсальний, вселюдський характер і являють собою необхідний елемент людяності» [9].

Роботи вчених (І. Беха, Л. Божович і Л. Благонідежної, О. Запорожця, О. Кононко, В. Котирло й Т. Титаренко, С. Кулачківської та С. Ладивір, С. Максименка та ін.) дають змогу з'ясувати особливості засвоєння дітьми дошкільного віку моральних уявлень, навичок поведінки, які впливають на формування основ їхнього морального здоров'я. Становлення особистості, формування в дитини ціннісного ставлення до самої себе, здатність належним чином впливати на умови життєдіяльності, усвідомлювати власне «Я» є підґрунтям визнання провідної ролі необхідності морального виховання в дошкільному дитинстві [22].

Дорослі цілеспрямовано впливають на процес морального виховання. Цей вплив спрямований на засвоєння дошкільниками основ моральної культури, що включає знання про мораль, моральні почуття, мотиви та звички моральної поведінки. Результатом морального виховання через вплив навколишнього середовища й збагачення дитиною власного морального досвіду є її моральний розвиток.

Формування моральної поведінки передбачає накопичення моральних прагнень і почуттів, котрі виступають як рушії дій та вчинків, тим самим спонукають до діяльності, «соціальне середовище – це не просто потрібна зовнішня умова, це справжнє джерело розвитку, оскільки саме в ньому “записано” програму того, які психічні здібності мають у дитини виникнути...» (О. Запорожець) [12].

Для дошкільників характерним є активний відгук на запропоновану дорослим діяльність, поступове формування здатності самостійно визначити її мету, яка утримується в пам'яті довше, і реалізувати її краще, коли є ігрова мотивація. У вказаному віці закладаються основи вміння керувати суспільно значимими мотивами діяльності, перші спроби планувати свою поведінку, проявляти самостійність, що підтверджують результати досліджень Л. Божович і Л. Благонадежиної, С. Кулачківської та С. Ладивір.

В старшому дошкільному віці виникає потреба знайти певне місце серед інших й виконувати серйозну, суспільно значиму діяльність, набувають смислу соціальні мотиви, визначили у своїх дослідженнях Л. Божович і Л. Благонадежина, вивчаючи зміни мотивів із віком дітей.

Порівняння та тлумачення терміна «моральне виховання» зарубіжними та вітчизняними вченими показав, що незважаючи на спільні елементи в розумінні його існують відмінності. Термін «моральне виховання» в зарубіжних працях трактується як «moral development» (моральний розвиток) або «moral education» (моральна освіта). Проте провідні сучасні науковці доходять висновку про суть моралі, уявленням про моральні цінності. Поняття «моральне виховання» в педагогічній науці є широковживаним, але немає чіткої визначеності.

Поняття «моральне виховання» у педагогічній літературі тлумачиться, зокрема, як «цілеспрямований процес організації та стимулювання їх різнобічної діяльності, спілкування, спрямований на оволодіння моральною культурою поведінки, ставленням до навколишнього світу» [33].

«Мораль, як і право, політика, традиції, на всіх етапах розвитку суспільства є важливим регулятором людської поведінки і людських відносин. З позиції гуманістичної свідомості основою особистості є її моральний розвиток який виявляється у сповідуванні нею системи поглядів, уявлень, норм оцінок, що регулюють її поведінку», за визначенням Т. Поніманської [25].

Спираючись на аналіз психічних можливостей дошкільників О. Кононко [17] наголошувала, що «Комплексною характеристикою дошкільника як суб'єкта життя є життєдіяльність. Вона відображає процес концептуалізації дитиною навколишнього світу та себе в ньому, акумулює різноманітні прояви суб'єктивності особистості, розкриває діяльну та діалогічну сутність дошкільника. Здатність дитини зазначеного віку не лише залежати від умов своєї життєдіяльності, а й певним чином впливати на них, відбивається в її позиції щодо оточення та самої себе».

У своїх дослідженнях Л. Божович, В. Котирло, Т. Титаренко зазначають, що: формуючи моральну поведінку в дітей дошкільного віку, слід урахувати особливості їхнього психічного розвитку, зокрема наявність супідрядності мотивів.

Грунтуючись на цьому потрібно створювати умови для усвідомлення дітьми як основного мотиву життєдіяльності прагнення до здорового, повноцінного життя.

На думку С. Максименка, у процесі набуття знання суб'єкт не тільки вчиться, а й формується як моральна особистість, визначає власні естетичні критерії. Оскільки знання є основою усвідомленого ставлення дошкільників до навколишньої дійсності й до самих себе, педагогічний процес, зорієнтований на формування моральної поведінки дітей дошкільного віку, суттєвого значення набуває стимулювання розвитку когнітивно-інтелектуального компонента [23].

С. Максименко підкреслює, діяльність – основний спосіб пізнання довкілля, що підпорядковується правилам та вимагає від дитини вміння регулювати свою поведінку й формує вищі форми довільного управління нею [23].

Відповідно, як зазначала Л. Божович «...шлях формування особистості полягає в поступовому звільненні людини від безпосереднього впливу середовища, що дає змогу їй свідомо перетворювати це середовище й саму себе. Для особистості стає характерною активна, а не пасивна форма поведінки». Моральне виховання передбачає становлення в дитини системи домінуючих мотивів, які відповідають моральним нормам і визначають її стосунки з іншими людьми у процесі спільної з дорослим і самостійної діяльності в дошкільників закріплюються певні прояви моральної поведінки, які згодом відображаються в її свідомості [7].

Спрямованість моральних цінностей, уявлень формуються у кожного з учасників під час суспільної, колективної діяльності. Питання морального виховання передбачає таку організацію спільної діяльності, за якої в її учасників формують суспільно значущі моральні якості, а суперечності індивідуального й суспільного знімають.

Моральне виховання дошкільників має на меті формування моральної вихованості, яка передбачає систему моральних знань, умінь, навичок, переконань, поглядів, норм.

Важливим напрямком в наукових дослідженнях було вивчення спільної діяльності дітей дошкільного віку та її вплив на взаємини дітей. Т. О. Рєпіна, А. А. Рояк [28] в своїх роботах багато уваги приділяти вивченню особливостей взаємин дітей в умовах ігрової діяльності. Розробку питання про відмінності, що виявляються у дітей у взаєминах з оточуючими однолітками можна простежити в роботах А. Н. Аражанової, Р. І. Ібраїмової, в яких можна побачити зв'язок між змістом спілкуванням дітей між собою і формуванням у

них моральних якостей, а також вплив ступеня розвитку у дітей організаторських умінь в грі і праці на їх спілкування [1].

У дослідженнях Л. В. Артемової аналізується структура взаємовідносин дітей, вивчаються зв'язки і залежності, що складаються між ними в щоденному спілкуванні. Цьому питанню також присвячені праці Р. І. Іванкової, Р. Л. Кричевського, Т. А. Репиной, Л. П. Бухтіарової. Їх дослідження показали, що стан дитини в групі однолітків не є постійним, а може змінюватися під впливом багатьох чинників [2].

Отже, як визначають педагоги та психологи, потребу формування дитячих взаємостосунків не можливо розглядати поза організацією змістовної діяльності, поза організацією педагогічного процесу в цілому. Ефективному підвищенню рівня взаємостосунків сприяють в першу чергу засоби, що забезпечують змістовну діяльність дітей. Така діяльність сприяє зростанню і розвитку соціальних мотивів, етичних відчуттів, колективних інтересів, що є основою дитячих взаємостосунків.

Це, на нашу думку, одна з найважливіших характеристик особистості, основу яких становлять домінуючі людські цінності. А завдання морального виховання визначаються нами як процес трансформації суспільно значущих норм, принципів, регулюючих взаємовідносини, загальнолюдські моральні цінності в індивідуальні якості й формування на цій основі відповідних моральних якостей.

1.2 Чинники становлення моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку

Проаналізовані погляди науковців щодо морального виховання дошкільників підтверджують необхідність пошуку нових підходів до його організації в умовах докорінної реконструкції українського суспільства.

Оскільки в дошкільників, особливо в період старшого дошкільного дитинства, закладається підґрунтя світосприйняття, формується моральна сфера, інтеріоризуються моральні цінності, усвідомлюється необхідність моральних якостей.

Вітчизняна педагогіка розглядає розвиток особистості дитини і її відносини в колективі однолітків в єдності. Психолого-педагогічні дослідження В. Р. Нечаєва, Я. Л. Коменський, А. І. Аржаном та інших, переконують в тому, що стосунки, які стихійно складаються в дитячих колективах не завжди виробляють у дитини гуманні почуття, а іноді ведуть до появи прямо протилежних якостей [13].

Гарні стосунки з однолітками формують у дитини такі якості як доброту, чуйність, а конфліктні відносини – відчуженість, грубість, скритність, агресивність в поведінці. Всі ці риси, що склалися в дошкільному віці, мають тенденцію надалі зберігатися і важко піддаються перебудові (В. Н. Мясичева, Б. Г. Ананьєва)

На думку Л. С. Виготського, спільна діяльність розвиває та зміцнює стосунки дітей. Підкреслюючи, що без спільної діяльності, неможливе існування соціальної групи, а отже, неможливе формування та функціонування дитячого співтовариства. Справді, спільна діяльність народжує стосунки у групі, опосередковує процес входження індивіда до соціальної спільності, в ній реалізуються та перетворюються самі стосунки. Він визначає спільну діяльність як особливий простір, на основі якого виникають міжособистісні стосунки. А процес входження дитини в будь-яку соціальну групу передбачає орієнтацію на спільну діяльність, усвідомлення її структури та включення до неї як співучасника [19].

Стосунки в дитячому співтоваристві, на думку Л. С. Виготського, мають три якісні рівні зв'язків між дітьми, а саме: функціонально-рольові, емоціо-оцінні та особистісно-змістові [19].

Функціонально-рольові стосунки представлені у вигляді ролей, норм, цінностей, які визначають притаманні особливості певної культури спільної діяльності та її технології. Такі стосунки зафіксовані в специфічних для цієї культури сферах соціальної життєдіяльності дітей: трудовій (у формах самообслуговування); навчальній (на заняттях з оволодіння новими навичками та вміннями) та ігровій.

Функціонально-рольові стосунки, пов'язані з навчанням та працею, застосовуються у дитячій групі під безпосереднім керівництвом і контролем з боку дорослого, який санкціонує певні взірці поведінки, наприклад, «черговий повинен бути охайним та уважним», «на заняттях не можна розмовляти з сусідом» тощо.

Функціонально-рольові стосунки на підґрунті гри (особливо рольової) переважно самодіяльні, тобто складаються поза безпосереднім впливом дорослого. Цей вплив, однак, може мати прихований прояв, коли, наприклад, граючи в школу, діти копіюють дії, жести, інтонації учителя. Саме в ігрових ситуаціях виникають і вирішуються основні конфлікти дитячого життя: у що грати, кого приймати в гру, хто буде головним. Як наслідок, ці стосунки можуть знаходити своє відображення в емоційно-оцінних стосунках, які мають прояв в емоційних перевагах – симпатії та антипатії, дружніх взаєминах. Цей тип стосунків виникає дуже рано, та спочатку може бути обумовлений чи тільки зовнішніми ознаками, чи оцінкою дорослого, чи попереднім досвідом спілкування з конкретною дитиною – негативним чи позитивним (Л. І. Божович, О. В. Запорожець, М. І. Лісна, С. М. Соловейчик) [6].

Емоційно-оцінні стосунки певним чином впливають на спілкування та взаємодію дітей у групі: зони є регуляторами ігрових ситуацій, коли конфлікти з приводу сценарію та розподілу перших ролей у грі вирішуються дитиною на користь друга та виявляються у прагненні поступитись. У конкретних ситуаціях спільної діяльності дітей з іншими головна функція емоційно-

оцінних стосунків – здійснення корекції поведінки однолітків у відповідності з відомими нормами спільної діяльності. Якщо одноліток дотримується цих норм, то він оцінюється позитивно, коли відходить від них, коли виникають так звані «скарги дорослому», обумовлені бажанням підтвердити норму.

Особистісно-змістовні стосунки – це такі стосунки, у яких мотив мотив одного суб'єкта та дієвого з ним іншого суб'єкта набуває особистісного змісту: «значення для мене». У своїй діяльності як в особливому соціальному просторі відбуваються рівневі структурування цілісної картини особистісної стосунків в групі ровесників. Предметний план спільної діяльності представлено функціонально-рольовими стосунками, які пов'язані із запитаннями: де відбуваються стосунки (у грі, у навчанні, у праці, навколо тієї чи іншої діяльності) та що вони відображають (норми, зразки, відповідну «технологію» діяльності, права й обов'язки її учасників). Інструментальний план спільної діяльності пов'язаний з емоційно-оцінними стосунками та відповідає на запитання: які ці стосунки і як вони функціонують. Ці стосунки мають прояв, наприклад, у виборі партнерів у спільній діяльності. Мотиваційний план спільної діяльності на запитання: для чого, заради яких цінностей здійснюється спільна діяльність.

Науковці Д. Б. Ельконін, О. В. Запорожець, Р. І. Жуковська у своїх працях зазначають, що товариські стосунки найкраще проявляються там, де сама діяльність створює умови для об'єднання дітей. Найціннішою в цьому відношенні є сумісна гра та праця, які перш за все мають суспільний характер [30].

У процесі розвитку моральних якостей формують певні звички, способи взаємодії з іншими людьми, а також стиль поведінки особистості, який проявляється в діяльності, вчинках. І. Бех [4] розкриває ставлення людини до самої себе як «осмислене ставлення до власних суб'єктивних утворень (ставлень), тобто до особистісних властивостей». Під час цілеспрямованого

виховного впливу відбувається процес створення «Я», що визначає соціальну й індивідуальну цінність життя кожної людини.

Важливість періоду дошкільного дитинства у формуванні базових якостей і основ особистості дитини та створенні умов і передумов для гармонійного, повноцінного її розвитку і соціалізації. Безпосередній контакт дитини з навколишнім світом засобами інформації визначає вплив соціальної культури на формування та розвиток цінностей і світоглядних позицій дошкільника.

У силу психологічних характеристик старшого дошкільника процес взаємодії з навколишнім світом має значний вплив на його моральну свідомість та поведінку. Можливості використання спілкування та процес спільної діяльності для морального виховання дошкільників потребують ґрунтовного вивчення та аналізу.

О. Куніченко спиралася на дослідження, до складових морального виховання старших дошкільників відносимо: формування орієнтовної основи – сукупності моральних уявлень і понять, накопичених у процесі засвоєння і знайомства з нормами моралі і моральними категоріями; розвиток емоційно-оціночної основи – комплексу мотивів, моральних потреб і переконань дошкільника, що відображають його ставлення до навколишньої дійсності за допомогою комплексу моральних почуттів та емоцій; вироблення поведінкової основи – здатності й готовності дитини до активних дій, вчинків і проявів у ставленні до інших, що відповідають вимогам моральних норм, сформованих у суспільстві [20].

Моральне виховання, як і будь-який напрям виховної роботи з дітьми старшого дошкільного віку, передбачає використання системи прийомів, способів, операцій пізнання особливостей їхнього світовідчуття, мислення, поведінки і цілеспрямованого впливу на них. Дошкільна педагогіка має у своєму арсеналі універсальні та специфічні методи. Використовують їх залежно від конкретної педагогічної ситуації: віку, рівня розвитку дітей,

особливостей соціуму, його стратифікаційних груп, у яких росте й виховується дитина, тощо.

Методи виховання моральних якостей - способи педагогічної взаємодії, за допомогою яких здійснюється формування особистості відповідно до мети і завдань морального виховання і вікових особливостей дітей.

До найпоширеніших методів становлення моральних якостей належать методи формування моральної поведінки, методи формування моральної свідомості, методи стимулювання моральних почуттів і мотивів поведінки [19].

Ці групи методів спрямовані на вироблення досвіду поведінки згідно з моральними нормами і правилами. Серед них виокремлюють такі методи:

а) практичне залучення дитини до виконання конкретних правил поведінки. Починаючи з раннього віку, дітей привчають дотримуватися режиму сну, харчування, активної діяльності, правил спілкування і колективного співжиття. У використанні цього методу акцентують на організації життя дитини відповідно до вимог, а також на постійному підтриманні її поведінки згідно з цими вимогами. Педагог при цьому повинен використовувати різноманітні засоби, щоб дитина в реальному житті пересвідчилася у правильності, доцільності для неї такої поведінки, зрозуміла, що порушення правил спричинює небажані наслідки для неї і близьких їй людей;

б) показ і пояснення. Ними активно послуговуються у вихованні культури поведінки, навичок колективних взаємин тощо. Дітей систематично і в різних життєвих ситуаціях привчають до певних способів поведінки: вітатися, ввічливо просити про послугу, дякувати, бережно ставитися до іграшок, навчального матеріалу та ін.;

в) приклад поведінки дорослих (у старшому дошкільному віці -- й однолітків). Організуючи різноманітну діяльність дітей, педагог установлює чіткі правила, пояснює їх дітям, переконує, що дотримання певних правил є

важливою умовою їхнього успіху. Старші дошкільники можуть самостійно встановлювати правила спільної діяльності й контролювати їх виконання, мотивуючи це доцільністю для всього колективу;

г) оволодіння моральними нормами у спільній діяльності. Особливість цього методу полягає в тому, що діти оволодівають певними моральними нормами начебто спонтанно, без ініціювань педагогом, а у спільній діяльності з ним, батьками. Вони самі доходять висновку, що дотримання певних норм є передумовою успішної діяльності, досягнення позитивного результату, хороших взаємин у сім'ї, колективі. Дитина неодноразово пересвідчується, що її популярність залежить від успіхів у спільній діяльності, а вони -- від уміння чітко формулювати правила цієї діяльності й дотримуватися їх.

г) вправління у моральній поведінці. Суть методу полягає у створенні педагогом спеціальних умов для вправління дітей у дотриманні моральних норм. Для цього слід потурбуватися про те, щоб створені ним ситуації не були штучними, а наближалися до життєвих, звичних для дитини. З цією метою використовують різноманітні доручення, ускладнюючи їх відповідно до віку дітей; моральний виховання дошкільник гра

д) створення ситуацій морального вибору. Цей метод передбачає використання особливих вправ, спрямованих на формування моральних мотивів поведінки у дітей старшого дошкільного віку. Такі вправи можуть бути запрограмовані вихователем або обрані дітьми самостійно. Наприклад, вихователь може запропонувати дітям дивитися новий діафільм або допомагати двірнику прокладати доріжки в снігу. Якщо діти відкладають приємну для них справу, щоб виконати обов'язок, необхідний з погляду моральних норм, то вони повинні мати змогу здійснити його без зволікань. Такий їхній учинок обов'язково має бути схвалений [9].

До методів формування моральної свідомості та їх використання має на меті засвоєння моральних уявлень і моральних понять. Це здійснюють, послуговуючись такими методами:

а) роз'яснення конкретних моральних норм і правил. Ведучи мову про них, педагог повинен доступно за формою і змістом розкрити сутність конкретних норм і правил, продемонструвати, до чого призводить ігнорування їх. Важливо проілюструвати це сюжетами з фільмів, казок тощо;

б) навіювання моральних норм і правил. Цей метод ґрунтується на схильності дитини до наслідування і високій емоційності. Особливої уваги потребують несміливі, замкнуті діти, використання навіювання щодо яких може підтримати їхнє прагнення до активної поведінки, збудити віру у власні сили.

Методи роз'яснення і навіювання реалізуються у формі етичних бесід, у процесі яких відбувається формування основ моральної свідомості. Водночас діти мають змогу усвідомити, осмислити свій моральний досвід.

Етичні бесіди - розмови вихователя з дітьми на моральні теми під час занять, у повсякденному житті [11].

Головне завдання етичних бесід полягає в роз'ясненні значення моральних норм і правил поведінки, аналізі вчинків дітей і дорослих, колективному обговоренні етичних проблем. Негативні прояви поведінки також можуть стати приводом для розмови, яка має на меті вироблення в дітей відповідної оцінки негативного вчинку і прагнення уникати його.

Готуючись до етичної бесіди, педагог має враховувати, що досвід дошкільника містить окремі враження, результати спостережень, ставлення до вчинків літературних героїв та однолітків. Важливо актуалізувати для дитини цей досвід. Це допоможе дитині зрозуміти, що її дії стосовно іншої людини не байдужі дорослим, ровесникам і що вчинки в колективі, сім'ї, суспільстві мають моральний сенс [11].

Вибір вихователем виду етичної бесіди залежить від конкретної педагогічної ситуації. Бесіди, які стосуються повсякденного життя, проводять в усіх вікових групах. Це обговорення прочитаних художніх творів або вчинків дітей (краще вести дітей від схвалення хорошого вчинку до

засудження негативного), аналіз спостережень за поведінкою людей, розповіді про виконання доручень колективу. Нерідко для бесід спеціально відводять конкретне заняття, даючи заздалегідь завдання простежити за певним явищем, подією або подумати над конкретною проблемою.

Методи стимулювання моральних почуттів і мотивів поведінки передбачають спрямування дитини на дотримання моральних норм, застереження від їх порушень. З цією метою використовують:

а) приклад інших. Ефективність його ґрунтується на здатності дошкільника до наслідування людей, які оточують його, героїв літературних творів, кінофільмів, спектаклів. Безперечно, це мають бути популярні серед дітей особистості;

б) педагогічна оцінка поведінки, вчинків дитини. Педагогічна оцінка має орієнтуючу (уточнює уявлення дітей про моральні вимоги) і стимулюючу (заохочує до моральної поведінки) функції. Важливо, щоб вона була об'єктивною, своєчасною, а її вимогливість, принциповість поєднувалися з добрим ставленням до дитини, зацікавленістю в її успіхах. Крім того, дитина має знати, чим мотивована конкретна оцінка її вчинку;

в) колективна оцінка поведінки, вчинків дитини. Використання її забезпечує єдність уявлень і поведінки дошкільника. Будь-які дії дитини мають у своїй основі певну мету, моральну спрямованість, а їх наслідки породжують почуття задоволення, впевненості у собі або сорому, невдоволення. При цьому слід враховувати, що дошкільникам притаманна висока емоційність, тому в оцінці їхніх вчинків необхідно виходити з того, які почуття намагається збудити педагог. Схвалені педагогами, однолітками моральні вчинки зумовлюють позитивні переживання дитини. Ще сильніше переживає дитина свої неправильні дії, невдачі, які отримали публічну оцінку. Це означає, що інструментом колективної оцінки слід послуговуватися обережно. Крім того, залучаючи дітей до оцінювання вчинків однолітків, вихователь не повинен ототожнювати оцінку вчинку з оцінкою особистості

дитини (“Ти поганий”, “Ти хороший”). Водночас важливо наголосити на необхідності правильного способу поведінки, порадити, як можна досягти цього;

г) схвалення моральних учинків дитини. Дошкільникам властиве прагнення до особистісного вдосконалення, визнання їхньої поведінки достойною. Схвальна оцінка заохочує моральні вчинки, дає приклад для наслідування іншим дітям, забезпечує їхнє доброзичливе ставлення, формує основи колективної думки. Заслуговує на підтримку прагнення дітей не лише самим добре поводитись, а й вимагати відповідної поведінки від однолітків;

г) заохочення дитини до моральних вчинків. Використання цього метода вимагає від вихователів і батьків великого педагогічного такту. Прагнення до моральної поведінки має бути підтримане, схвалене дорослим, однак щоразу це робити складно. Дитину треба підвести до усвідомлення, що така поведінка важлива, необхідна і корисна для неї, приємна для інших. Заохочення необхідні, якщо дитина вперше виявляє ініціативу в моральних учинках: поступається власними бажаннями, часом, дорогими для неї речами, іграшками на користь інших; поводить морально стосовно того, хто її образив. При цьому дитина має розуміти заохочення не як обов’язкову підтримку її вчинків дорослими, а як увагу до її особистості. Чим старші діти, тим важливіше стимулювати самостійність їхнього морального вибору;

д) осуд недостойних учинків дитини. З огляду на особливості психічного розвитку дитини цей метод використовують рідко, оскільки він може заподіяти їй моральної шкоди, викликати негативне ставлення до особистості педагога. Дошкільник повинен знати, що певний тип його поведінки засмучує дорослого, а переживання має стимулювати виправлення помилки. Звертаючи увагу на неправильний учинок дитини, необхідно висловлювати впевненість у тому, що вона може вчинити інакше (“Мені прикро, що ти не поступився місцем дівчинці. Сподіваюсь, що наступного разу ти не забудеш про це”) [15].

Кожна конкретна педагогічна ситуація передбачає відповідний вибір методів впливу на моральну свідомість і моральну практику дитини, ефективність яких залежить від комплексного їх використання. За будь-якої форми взаємодії педагог повинен виявляти повагу до особистості дитини, впевненість у перспективах її розвитку, стимулювати процес самовиховання, що допоможе поліпшити процес подальшого розвитку моральних якостей дитини дошкільника.

1.3 Праця як засіб розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку

Великий вплив праці на моральний розвиток. У праці формується воля, наполегливість, вміння долати перешкоди, досягати результату, допомагати товаришеві, складаються взаємини дітей. Це найважливіші умови розвитку особистості дитини. Про це наголошували багато науковців у своїх працях.

Вивчення педагогічної літератури показало, що на формування позитивного ставлення до праці у дітей дошкільного віку впливають різні чинники: формування знань і уявлень про працю дорослих і його суспільної значимості, розвиток мотивів праці, засвоєння умінь і навичок, створення високо емоційної сфери, методи і прийоми педагогічного впливу [8].

Праця – доцільна діяльність людини, спрямована на збереження, видозміну, пристосування середовища проживання та задоволення своїх потреб, на виробництво товарів та послуг. Праця як процес адаптації людини до зовнішнього середовища характеризувався розвитком і вдосконаленням поділу праці, його знарядь і засобів.

Праця дошкільника має свою специфіку. Підготувати дитину до праці – значить сформувати у неї готовність працювати. Моральна готовність до праці означає рівень розвитку особистості, який є достатнім для успішного освоєння будь-яким видом праці [18].

К. Ушинський наголошував, що виховання не тільки повинно розвинути розум, моральність людини і дати йому відомий обсяг відомостей, але має запалити в ньому спрагу серйозної праці, без якої життя не може бути ні гідної, ні щасливою [10].

Найпростіша трудова дія виробляє серйозні зміни у психології і фізичних здібностей дитини. Ця операція як би розділяє людину на два різних життя: до цієї праці він був «не вміє людиною», після неї став «вміє людиною». Центральним моментом, що визначає появу любові до праці – працьовитості як невід’ємної якості особистості людини є успіх. Саме успіх наповнює серце дитини радістю, викликає приплив енергії, бажання знову взятися за справу.

Засвоєння дитиною нових знань і вмінь, формування його здібностей відбувається не шляхом пасивного впливу вихователя, а в активній формі в процесі різних видів дитячої діяльності (навчання, гри), а особливо під час праці. Важливе завдання виховання полягає в тому, щоб правильно організувати цю діяльність, збагачувати її зміст, надавати їй потрібні напрямки для вирішення виховних завдань.

У своїй роботі А. Макаренко «Виховання в праці» зазначав, що обов’язкова якість всебічно розвиненої людини – велика працьовитість. Формуючи цю найважливішу якість характеру, не слід забувати одну з аксіом педагогіки: виховувати працьовитість, лише словесними сентенціями неможливо. Рішення багатьох питань неможливо. Рішення багатьох питань морального виховання підростаючого покоління істотно залежить від правильного розуміння функції, цілей і психологічного змісту морального виховання.

Формування вищих людських почуттів, відбувається в процесі засвоєння дитиною моральних цінностей, моральних вимог, норм, прийнятих у суспільності. Дитина набуває своєїрідну систему еталонів: оцінює їх емоційно як привабливі або відразливі, як добрі чи злі, як красиві або потворні.

Специфіка праці дошкільника складається в тому, що він тісно пов'язаний з грою, у цих видах діяльності загальне джерело – потреба брати активну участь у житті дорослих і прагнення до самостійності. На всьому протязі дошкільного дитинства зв'язок гри і праці зберігається. З одного боку, часто необхідність у певних ігрових предметах диктує виконання трудової дії, тоді коли виготовляють атрибути і потім включають їх у гру. З іншого боку, продукти дитячої праці нерідко допомагають створити уявну ситуацію, підказуючи вибір і розвиток сюжетної гри.

В ігровій діяльності відбувається підготовка до праці. Граючи, діти осягають сенс праці дорослих, сутність їхніх стосунків.

Згідно з твердженням видатного психолога Д. Ельконіна в дошкільному віці проходить замикання зв'язку між предметним світом та світом людських відносин. Тому ознайомлення дошкільників з працею грає важливу роль у встановленні їх зі світом дорослих. Системні знання про працю дають можливість старшим дошкільникам встановити зв'язок між результатом праці, а також поняттям, що «кожна людина народжується для якогось діла» [26].

Трудова діяльність дорослих, яку діти можуть безпосередньо спостерігати, зазвичай робить більш діючий вплив. Живі і досить привабливі приклади швидше викликають наслідування. Наприклад, бесіди про те, як трудяться дорослі найближчого оточення (мама, няня, прая) підвищували акуратність дітей під час їжі. При чому нерідко діти мотивують свої вчинки бажанням полегшити їхню роботу. Це свідчить про прояв уваги, поваги до праці не на словах, а на ділі. На поведінку дітей надають опосередкований вплив спостереження за працею дорослого.

Для старшого дошкільного віку вже менше цікавою є побутова праця. Але використовувати її необхідно, тому що в процесі роботи фіксується (при спостереженнях і бесідах) увага дітей на таких її сторонах, як організованість роботи, відповідальність, колективна злагожденість тощо [24].

Крім повсякденної побутової праці, дітей слід знайомити з працею, що протікає в стінах дитячого садочку, але носить більш епізодичний характер. Уміло організовані спостереження за цією працею мають велике значення для формування загальної трудової спрямованості та діяльності самих дітей. Найбільший вплив надають постійно діючі враження, спостереження за працею, що протікає у найближчому оточенні.

Важливо викликати у дітей почуття захоплення тими чудовими перетвореннями, які відбуваються внаслідок праці: після прибирання в кімнаті стає чисто, на кухні варяться смачна їжа, речі після прання стають чистими та охайними тощо. Поступово діти починають розуміти сенс праці. Вони бачать його результати, заражаються її ентузіазмом [32].

При ознайомленні з працею дуже важливо дотримуватися наступності у розширенні відомостей. Слід мати на увазі, що велика кількість вражень призводить до того, що діти отримують уривчасті, поверхові відомості, що мало впливають на формування правильного ставлення до праці.

У процесі спостережень необхідно давати невелику кількість відомостей, поступово їх розширюючи та збагачуючи. Лише при такому поступовому поглибленні, можна виробити у дітей правильні уявлення про працю, позитивне ставлення до неї.

Важлива, щоб це ускладнення змісту виражалося не тільки в наростанні обсягу пізнавального матеріалу, але й у поступовому зміні його характеру, в усе більшій заглибленні в суть явищ, що спостерігаються. Дітей спочатку привертає зовнішня сторона праці – видимі дії людей, знаряддя праці, матеріали. Сама працююча людина, її ставлення до роботи, взаємини з іншими людьми звичайно вислизають від уваги дітей. Для створення позитивного ставлення і звички до праці найважливіше значення має живий приклад оточуючих дорослих, безпосереднє зіткнення з їх працею [16].

В організації процесу морального виховання необхідно враховувати характерні для віку дітей потреби та інтереси. Схильність дошкільників до

засвоєння моральних якостей може лишитись нереалізованою, якщо дорослий не допоможе проникнути у зміст моральних якостей і не каже на конкретні способи їх виконання.

В вихованні моральних якостей провідне місце займають сюжетно-рольові ігри. Вони є дуже важливими для розвитку дитини, для її виховання як морального і відповідального члена людського суспільства, для подальшого розвитку дитини і формування навичок її поведінки у соціумі.

Сюжетно-рольові ігри, спрямовані на формування етичних уявлень дитини (зокрема вміння співчувати, бачити взаємозв'язок своєї поведінки з реакцією навколишніх і нести за нього відповідальність), є дуже важливими для розвитку дитини, для її виховання як морального і відповідального члена людського суспільства, для подальшого розвитку дитини і формування навичок її поведінки у соціумі.

РОЗДІЛ II. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПРАЦІ.

2.1 Особливості розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці

Для перевірки гіпотези була організована експериментальна робота, яка проходила на базі закладу дошкільної освіти (Центр розвитку дитини) «Світлячок» міста Глухова. В експерименті брали участь 40 дітей шостого року життя, з яких 20 дітей ми віднесли до експериментальної групи (ЕГ), а 20 – до контрольної (КГ) (Додаток А, Б).

Метою експериментальної роботи стало виявлення рівня розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці в умовах закладу дошкільної освіти.

Експериментальна робота мала на меті: виявлення рівня розвитку сформованості дружніх взаємин у дітей старшого дошкільного віку під час праці; розробити і апробувати систему роботи щодо створення умов розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці; виявити динаміку впливу проведеної роботи на покращення розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці в ході контрольного експерименту.

Метою констатувального етапу було виявлення рівня розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку в процесі спостереження за їх спілкуванням, бесіди, ігрової діяльності діяльності.

У роботі ми спиралися на такі критерії сформованості моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку:

1) емоційно-чуттєві сфери дитини, які полягають в активній участі дітей в бесідах під час проведення заняття і поза ними та різних видах завдань (дорученнях, працісюжетно-рольових та театралізованих іграх);

2) емоційно-оцінні стосунки, що мають прояв емоційних переваг – симпатії та антипатії, дружніх взаєминах;

3) вміння дітей керуватися наявними уявленнями в процесі спілкування під час спільної діяльності з однолітками.

Аналіз і обробка отриманих даних дослідження проводилися на основі комплексного дослідження проведеного наступними діагностичними методиками, що були підібрані відповідно до зазначених показників рівня сформованості моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку:

1-ша методика: спостереження за розвитком моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час спільної діяльності;

2-га методика: бесіда з дітьми, що проводилася у індивідуальній формі;

3-тя методика: сюжетно-рольова гра «Місто майстрів».

Перша методика мала на меті спостереження за взаємовідносинами дітей старшого дошкільного віку під час їхньої спільної діяльності. Спостереження проводилося в ході організованої освітньої діяльності, ігровій та елементарній трудовій діяльності, на прогулянці.

Ним були розроблені критерії оцінки результатів, основна увага яких зверталася на взаємини, що переважали між однолітками (доброзичливі, стримані, байдужі, негативні), який дитина має настій під час спільної діяльності; чи проявляється агресивність, упертість; чи уміє дитина спілкуватися з однолітками, дорослими під час діяльності; чи уміє самостійно висувати ідеї, планувати свою роботу, діяти згідно плану, оцінювати свою діяльність, виправляти помилки, приймати пропозиції однолітків та дорослих.

Під час дослідження основний метод, що був використаний під час досліджень, полягав у систематичному та цілеспрямованому спостереженні за поведінкою дітей під час спільної діяльності.

Спираючись на ці характеристики ми визначили достатній, середній та низький рівень дитячих взаємин.

До *достатнього* рівня ми віднесли дітей, що легко та вільно долучаються до спільної діяльності, самі виявляють в цьому ініціативу, мають широке коло спілкування, мають постійних друзів, рідко вступають у конфліктні ситуації, вміють самостійно регулювати взаємини, співпереживати, ділитися іграшками, готові допомогти.

До *середнього* рівня ми віднесли дітей, що виявляють себе з позитивного боку у взаєминах із дорослими та однолітками. Вони беруть малоактивну участь у грі з однолітками, але виконання правил поведінки під час спільної діяльності має нестійкий характер. Деколи з їхньої вини можуть виникати конфлікти у спільній діяльності.

Діти, що мають *низький* рівень дитячих взаємин, рідко беруть участь в іграх, не вміють підпорядковувати свою поведінку прийнятими правилами та нормам, не вміють ділитися іграшками та часто заважають гратися іншим одноліткам. Поводження з ровесниками часто має грубий характер.

Аналізуючи отримані дані, під час спостереження за розвитком моральних якостей під час спільної діяльності старшого року життя в контрольній та експериментальній групі, ми виявили наступне: у дітей старшої ЕГ достатній рівень виявлено у 10%, КГ - 25%, дітей, що мали середній рівень в ЕК складає 30%, КГ – 45%, до низького було віднесено 60% ЕК та 30% КГ.

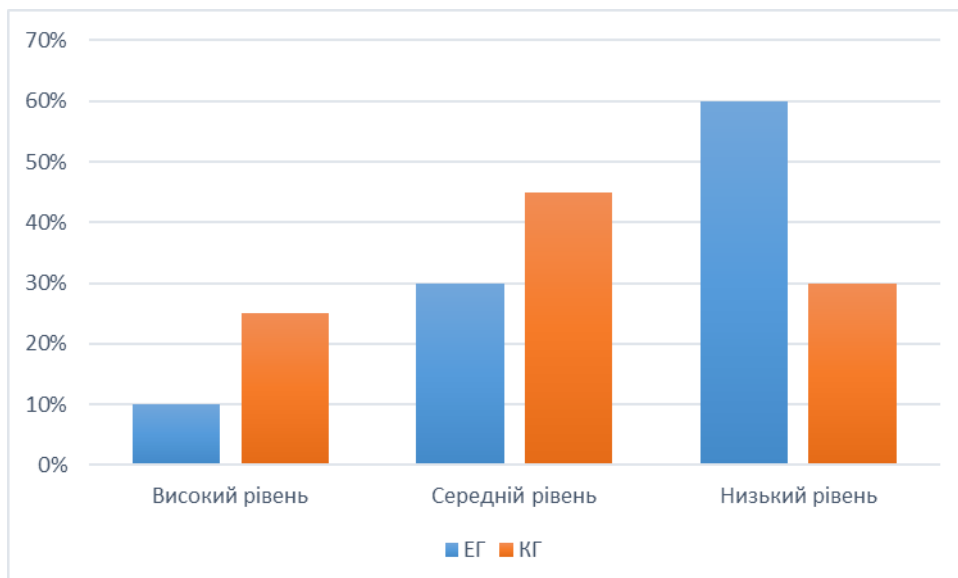

Рис. 2.1 Рівень розвитку моральних якостей під час спільної діяльності за результатами спостереження на констатувальному етапі експерименту

Друга методика передбачала бесіду з дітьми, що проводилася в індивідуальній формі, та мала на меті виявити рівень сформованості уявлень і суджень дітей про дружні взаємини дітей з однолітками, вміння співпереживати, співпрацювати. (Додаток В)

За результатами проведеної бесіди, було з'ясовано, що не всі діти мають чітке уявлення про дружні взаємини між однолітками. Так, відповідаючи на запитання «Що таке дружні стосунки?» дитина контрольної групи Ваня Ш. відповів: «Це означає не битися та не заважати іншим», а Кіра К. відповіла «Дружні стосунки означають підтримку та допомогу другу в будь-який час». На питання «Як ти підтримуєш своїх друзів під час невдач?» Аліса В. дала таку відповідь «Я заспокоюю та підбадьорюю своїх подруг, ділюсь з ними іграшками». Більшість дітей експериментальної групи не змогли взагалі відповісти на запитання «Чому виникають конфліктні ситуації?». На питання «Як ти допомагаєш іншим вирішити проблемні ситуації під час гри?» Давид Д. вважає, що не потрібно їх взагалі створювати їх під час діяльності та грати лише зі своїми близькими друзями, а Каріна О. – потрібно поговорити, за потребою звернутися за допомогою дорослого.

Таким чином 2 дитини (10%) в ЕГ та 6 дітей (25%) в КГ мають високий рівень уявлень про дружні взаємини та вміння співпереживати, співпрацювати. На середньому рівні знаходяться 8 дітей (40%) в ЕК та 8 дітей (50%) в КГ, а 50% в ЕГ та 25% в КГ майже не мають чітких уявлень про дружні відносини, співпрацю та співпереживання.

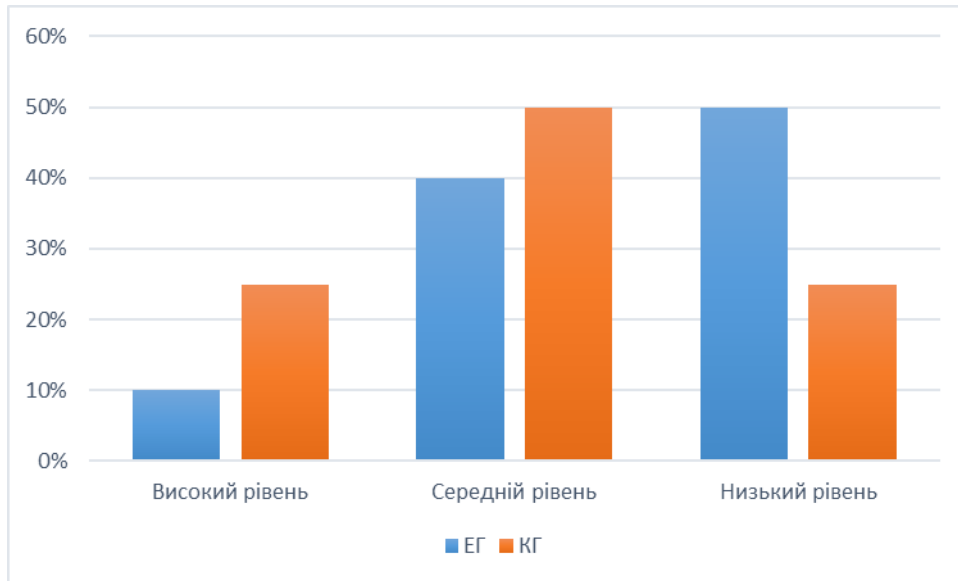

Рис. 2.2 Рівень уявлень дітей старшого дошкільного віку про дружні взаємини, вміння співпрацювати та співпереживати.

За третю методику обстеження дітей старшого дошкільного віку на рівень розвитку моральних якостей ми взяли сюжетно-рольову гру «Місто майстрів» (див. додаток Г), що мало на меті налагодженню певних стосунків між дітьми, що обрали певні ролі, розвитку у дітей грати за власним задумом та доводити почату гру до кінця, виховувати почуття гуманізму, дружельюбності, відповідальності та поваги до праці дорослих.

Перед дітьми було поставлено завдання створити відповідний образ, поведінку та стимулювати творчу активність дітей у грі. Діти експериментальної групи Денис Л. та Аліса В. грали в парі. За сюжетом Аліса В. була продавцем, а Денис Л. покупцем на лінії «Магазин». Денис Л. не проявляв ініціативи і погоджувався з усім, що говорила Аліса В. Але обоє були задоволені результатом. Тімур Т., на сюжетній лінії «Спортсмени» грав разом з Вікою Г. та Богданом Б. Дітям потрібно було закинути якнайбільше м'ячиків у кошик. Діти майже не підтримували один одного. Найбільше м'ячиків закинув Тімур Т. та Богдан Б. Хлопці не підтримали Віку Г., на що дівчинка образилася та не захотіла їх слухати. В подальшому хлопці не допомогли Вікі Г. на що вона сказала: «Я не хочу грати» та пішла до інших дітей.

Під час гри, діти контрольної групи грали в парі Рома Ф. з Ванею С. Під час сюжетної лінії «Будівельники», коли Ваня С. забував слова, або починав нервувати, Рома Ф. допомагав йому, робив підказки: «Давай ти будеш подавати мені червоні цеглинки, а я тобі сині». «Давай». Хлопчики разом збудували арку та паркан. Після закінчення роботи Рома Ф. подякував Вані С. за гарну роботу. Вони були задоволені отриманим результатом спільної гри. Каріна О. грала з Кірою К. та Дариною О. на сюжетній лінії «Перукарня». Дівчата спочатку озвучували свої сплановані дії та по черзі допомагали одна одній. Каріна О. разом з Дариною О. були перукарями, а Кіра К. була відвідувачем перукарні. Спочатку ініціативу на себе брала Дарина О., але коли вона забувала послідовність зазначених дій її замінювала та допомагала Крістіна О., натомість Кіра К. підтримувала ініціативу та підкорялася дівчатам. По закінченню гри дівчата були задоволені результатом та обнялися. Хлопці, Артем Ч. та Діма К. грали по сюжетній лінії «Лікарні» в лікаря-педіатра та пацієнта, де лікарем був Діма К. Основним ініціатором був Діма К. В ході гри Діма К. усяко підтримував та допомагав Артему Ч. Артем Ч. не виявляв ініціативи та підкорявся Дімі К.

Аналізуючи сюжетно-рольову гру нами були розроблені такі критерії оцінки результату:

Високий рівень – діти сплановували та обговорювали свої дії, допомагали, цікавилися настроєм однолітка, разом вирішували проблеми та шукали шляхи їх вирішення, підбадьорювали один одного.

Середній рівень – діти проявляли ініціативу за допомогою дорослого, самі думали, що треба робити, при труднощах легко погоджувалися з іншими, були мало активними та приймали ігрову позицію інших.

Низький рівень – проявляли ініціативу за допомогою дорослих. Були малоактивними та не виявляли бажання когось підтримувати, або щось робити.

Як показав аналіз показників рівня налагодження стосунків, гри за задумом та створеним планом сюжетно-рольової гри в ЕГ високий рівень був виявлений у 10 %, середній – у 25%, низький – у 65%. Показники КГ виглядають наступним чином: високий рівень становить 30%, середній – 35%, низький – 35%.

Результати гри представлені на рис.2.3.

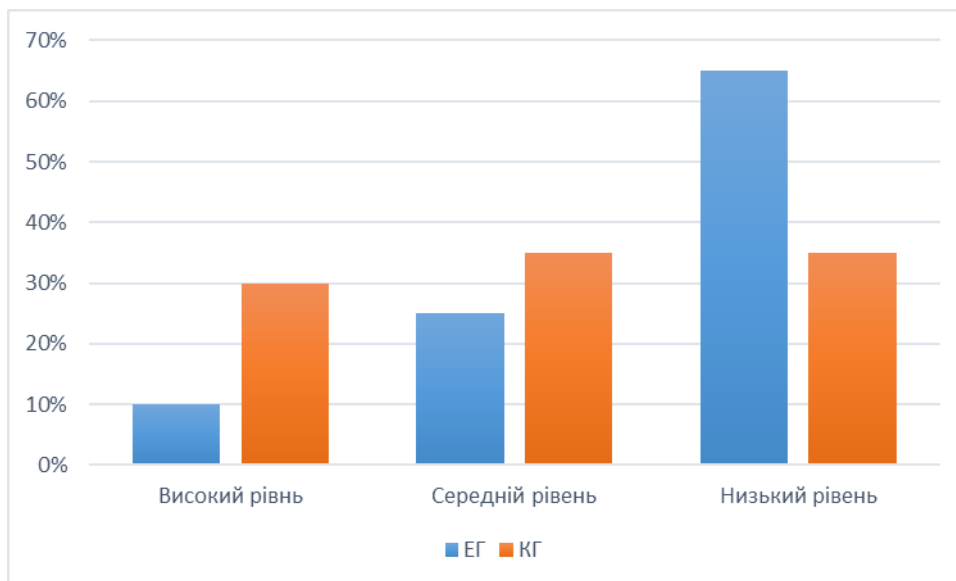

Рис. 2.3. Рівень розвитку налагодження стосунків, створення гри за задумом та попередньо створеним планом сюжетно-рольової гри.

Таким чином, ми можемо резюмувати, що необхідно покращити рівні сформованості усіх показників виведених нами критеріїв. Адже вони в сукупності дозволяють оцінити загальний рівень сформованості моральних якостей дітей старшого дошкільного віку.

Отриманий аналіз спостереження, індивідуальних бесід, сюжетно-рольової гри, дозволив нам охарактеризувати рівні сформованості моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку, до яких ми віднесли дітей експериментальної та контрольної груп, що беруть участь в експерименті.

До високого рівня розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку ми умовно віднесли 2 дитини в ЕГ (10%) та 5 дітей з КГ (25%). Діти мають уявлення про моральні якості і керуються ними в

практичній діяльності з однолітками та дорослими, уміють планувати свою роботу і діяти згідно плану, уміють оцінювати свою діяльність. Вміють самостійно вирішувати проблемні питання. Використовують власну ініціативу, прислуховуються до думки товаришів. За потреби надають допомогу товаришам, відчуваючи при цьому позитивні відчуття.

До середнього рівня розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку ми умовно віднесли 7 дітей ЕГ (30%) та 7 дітей КГ (40%). Ці діти беруть малоактивну участь у грі з однолітками, але дотримуються правил поведінки під час спільної діяльності. Деколи з їхньої вини можуть виникати конфлікти у спільній діяльності.

До низького рівня розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку ми віднесли 14 дітей ЕГ (60%) та 7 дітей КГ (35%). Ці діти рідко беруть участь в іграх. Часто сваряться та виявляють агресію. Легко підкоряються ініціативі інших дітей. Не вміють вислуховувати думку іншого та не виявляють бажання допомогти однолітку.

Дані по кількості дітей з відповідними рівнями оцінок в експериментальній та контрольній групах наведені в таблицях 2.1 та 2.2.

Таблиця 2.1

Структура рівня розвитку моральних якостей в експериментальній групі дітей старшого дошкільного віку

Рівень	Методика дослідження			Загальний рівень
	Спостереження	Бесіда	Сюжетно-рольова гра	
Високий	2	2	0	2
Середній	6	8	6	6
Низький	12	10	14	12
Частка в загальній структурі				
Високий	10%	10%	10%	10%

Середній	30%	40%	25%	30%
Низький	60%	50%	65%	60%

Дані контрольної групи наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Структура рівня розвитку моральних якостей в контрольній групі дітей старшого дошкільного віку

Рівень	Методика дослідження			Загальний рівень
	Спостереження	Бесіда	Сюжетно-рольова гра	
Високий	5	6	6	6
Середній	9	8	7	8
Низький	6	6	7	6
Частка в загальній структурі				
Високий	25%	25%	30%	25%
Середній	30%	50%	35%	40%
Низький	45%	25%	35%	35%

В наведених таблицях ми бачимо, що моральні якості дітей старшого дошкільного віку сформовані не на достатньому рівні та налічується високий показник низького рівня сформованості моральних якостей дітей старшого дошкільного віку.

Результати обстеження експериментальної та контрольної групи представлені на рис. 2.4.

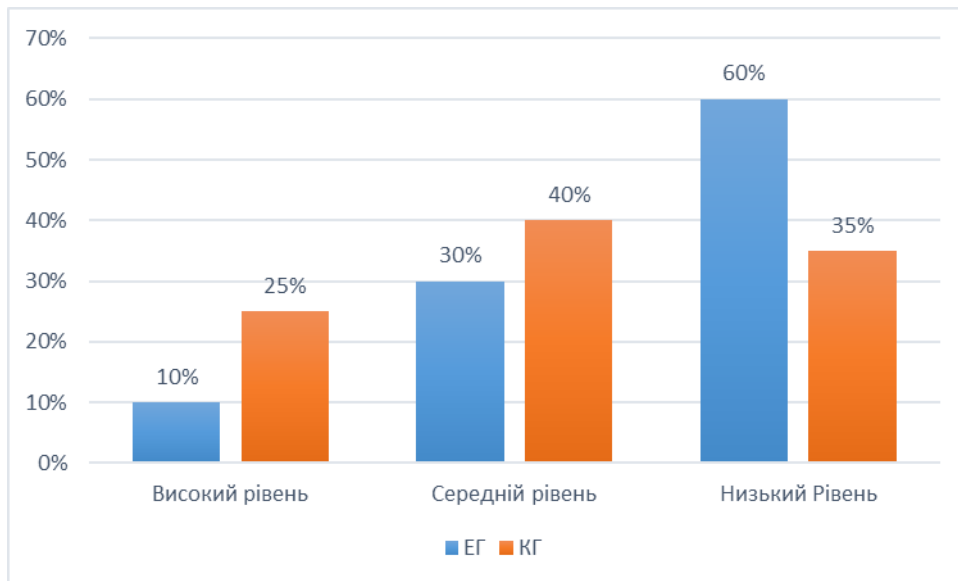

Рис. 2.4 Загальний рівень розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці на констатувальному етапі експерименту

Отже, такі дані свідчать про нагальну потребу в проведенні систематичної роботи з формування моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку.

2.2 Система роботи з розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці

Метою формувального експерименту стало проведення цілеспрямованої роботи, спрямованої на створення умов для формування моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці. З цією метою були проведені заняття з трудової діяльності в закладі дошкільної освіти. З дітьми проводилися заняття та різні види трудової діяльності в I та II половину дня.

Метою господарсько-побутової праці «Чистий куточок» було розвивати у дітей навички миття іграшок, навчити виконувати свої дії чітко та послідовно, допомагати товаришам, підтримувати. Діяльність розпочалася з

того, що з дітьми була проведена бесіда з теми «Разом ми все зможемо», після чого дітей було розподілено на команди, кожна з яких прибирала свою іграшкову зону. Під час заняття діти змінювали, допомагали один одному. Коли дітям було запропоновано відпочити та подивитися виставу «Ріпка», діти були уважними, а після завершення активними учасниками процесу обговорення даної ситуації. В ході обговорення діти висловлювали свої думки стосовно того, що для отримання кращого результату необхідно працювати злагоджено.

В процесі господарсько-побутової праці «Чиста краса», під час прання лялькового одягу, дітям було запропоновано ігрову вправу «Чия це форма для роботи?». Дітям була нагадана послідовність роботи та правила поведінки під час процесу прання. Дитина, яка виконала свою роботу першою, повинна була допомогти іншим. Під час заняття діти підказували та допомагали своїм товаришам. Під час виконання ігрової вправи діти закріпили свої знання з теми професії та поняття «уніформи».

Під час праці в куточку природи, що полягала в догляді за кімнатними рослинами та його мешканцями. Діти, під час заняття, розширили свої знання про рослини куточка природи, пригадали правила догляду за рослинами. До групи завітали друзі-зайчики з проханням навчити їх доглядати за квітами. Діти закріпили назви кімнатних рослин, їх частин. Дітям було запропоновано самостійно розподілити обов'язки. Дітям було цікаво доглядати за кімнатними рослинами. Під час роботи діти підказували, змінювали та допомагали один одного. Під час догляду за мешканцями куточка природи діти годували акваріумних рибок та папугу. Під час годування дітям загадувалися загадки. Відгадувати їх деяким дітям було складно і вони звертались за допомогою до своїх товаришів. Діти підтримували один одного. Зайчики подякували та подарували дітям лікарські рослини. Активними під час трудової діяльності Кіра К., Тімур Т. Ваня С. та Дарина О. Вони давали відповіді на запитання,

допомагали та підтримували своїх товаришів, організовували та пропонували показати способи виконання роботи.

Під час господарсько-побутової праці «Нагодуємо ляльок печивом» старші дошкільники вчилися працювати разом, допомагати один одному та вчилися готувати печиво. На початку роботи дітям було запропоновано відгадати загадки про інгредієнти печива. дітям був показаний процес приготування тіста. Під час фізкультурної паузи діти імітували процес змішування тіста, після чого діти допомагали робити печиво за допомогою різноманітних формочок. Дітям було поставлено завдання розподілити обов'язки між собою: одні ділили тісто на шматочки, інші вирізали печиво, хтось прикрашав його та викладав на деко. Наприкінці заняття діти нагодували ляльок смачним, красивим печивом та раділи гарно виконаній роботі. Дітям самостійно вдалося розподілити роботу до якої були залучені усі діти.

Старшим дошкільникам було запропоновано взяти участь у вікторині «Кому, що потрібно для роботи». Метою даної вікторини було розширення знань дітей про професії дорослих та їхню працю. Під час вікторини дітям було запропоновано різні завдання на знання особливостей праці людей відповідної професії. Діти разом виконували завдання, допомагали своїм товаришам та підтримували їх. По закінченню вікторини діти висловили свої думки та ставлення до різних професій, відзначали особливість та важливість кожної.

В процесі господарсько-побутової праці діти вчилися прибирати групову ділянку закладу дошкільного освіти від сміття. На початку заняття з дітьми було проведено спостереження за працею двірника та проведено бесіду метою якого було наголосити на важливості професії двірника та було запропоновано йому допомогти. Обов'язки були розподілені між дітьми: хтось збирає сміття з доріжок, ділянки, квітників, хтось збирає гілки та старе листя. Діти із задоволенням працювали на свіжому повітрі, були активними в роботі.

На розвиток моральних якостей дітей старшого дошкільного віку, в ході нашого дослідження, активно використовувались доручення та чергування дітей в груповій кімнаті, що сприяло закріпленню навичок самообслуговування та допомоги дорослим.

Доручаючи дітям трудові обов'язки, ми разом з вихователями не забували про створення для цього відповідних сприятливих умов: відповідний інвентар та обладнання для роботи, зручне робоче місце. У такій обстановці діти працювали із-задоволенням, не заподіяли собі й іншим ніякої шкоди, тому що були «озброєні» відповідними до конкретної справи приладдям. Обладнання було підібрано згідно до віку дітей, їхніх особливостей та було зручним для використання та мало привабливий зовнішній вигляд.

Таким чином, проведена робота сприяла подальшому розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці. Використання практичних знань сприяло розширенню знань дітей про товариськусть, умінню моделювати довірливі стосунки між дітьми, знаходити способи виходу з конфліктних ситуацій, ділитися з товаришем, підтримувати, співпереживати. У дітей розвивалися навички соціальної поведінки, почуття обов'язку. Особливо захоплювала дітей виконання групової праці спрямованої на спільні дії.

2.3 Аналіз результатів дослідження розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці

Після завершення формувального етапу дослідно-експериментальної роботи проводився контрольний зріз за діагностичними методиками, використані на констатувальному етапі експерименту. Завданням контрольного етапу було проаналізувати результати експериментального

дослідження розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці.

Для здійснення поставлених завдань ми використовували ті ж методи, що і на констатуючому етапі експерименту: спостереження за рівнем розвитку моральних якостей під час спільної діяльності, бесіда з дітьми, сюжетно-рольова гра «Місто майстрів».

З дітьми експериментальної та контрольної групи було проведене повторне спостереження за рівнем розвитку моральних якостей під час їхньої спільної діяльності.

За результатами спостереження було виявлено, що в ЕГ відбулися певні зміни: високий рівень зріс на 20% і складає 30%, середній на 5% і складає 35%, а низький знизився на 25% і складає 35%. Особливих змін в КГ не відбулося: високий показник зріс на 5%, середній показник не змінився і складає 45%, а низький зменшився на 5% і складає 25%.

Динаміка наявних змін в рівнях розвитку моральних якостей дітей старшого року життя під час спостереження в експериментальній групі відтворена на рис 2.5.

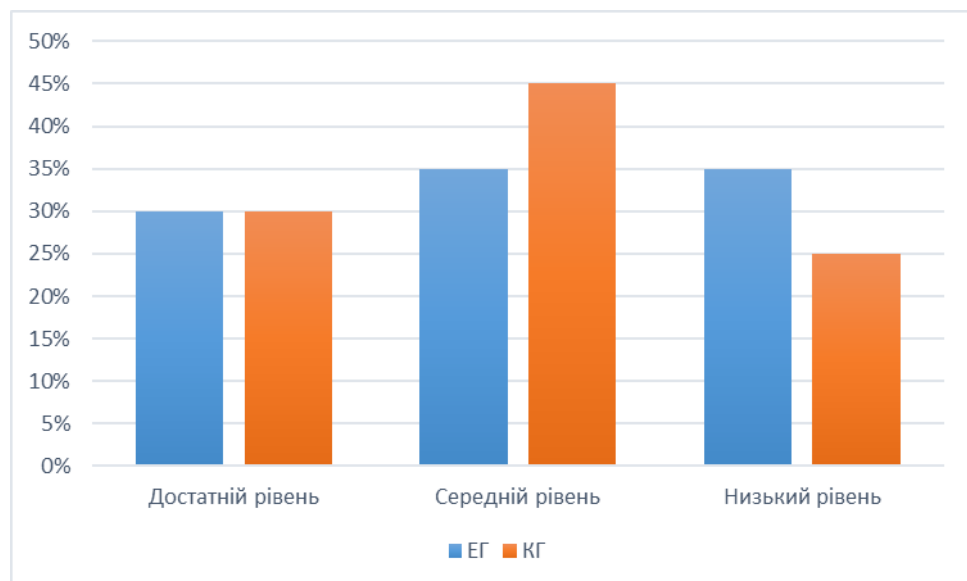

Рис. 2.5 Рівень розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час спільної діяльності (за результатами експерименту) на контрольному етапі експерименту

Порівняльні кількісні дані рівнів розвитку моральних якостей під час спільної діяльності дітей старшого дошкільного віку на етапах констатувального та контрольного етапу експерименту відображено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка рівнів розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час спільної діяльності за результатами констатувального та формульального етапів експерименту

Рівні	Експериментальна група			Контрольна група		
	Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент	Динаміка	Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент	Динаміка
Високий	10%	30%	+20	25%	30%	+5
Середній	30%	35%	+5	45%	45%	0
Низький	60%	35%	-25	30%	25%	-5

Повторне проведення бесіди показало наступне: в ЕГ показник високого рівня зріс на 10%, що складає 20%, середній підвищився на 5% і складає 45%, низький знизився на 15% і складає 35%. В КГ істотних змін не відбулося: високий показник збільшився на 5% і становить 30%, середній залишився незмінним, а низький зменшився на 5% і становить 20%. Результати бесіди представлені на рис 2.6.

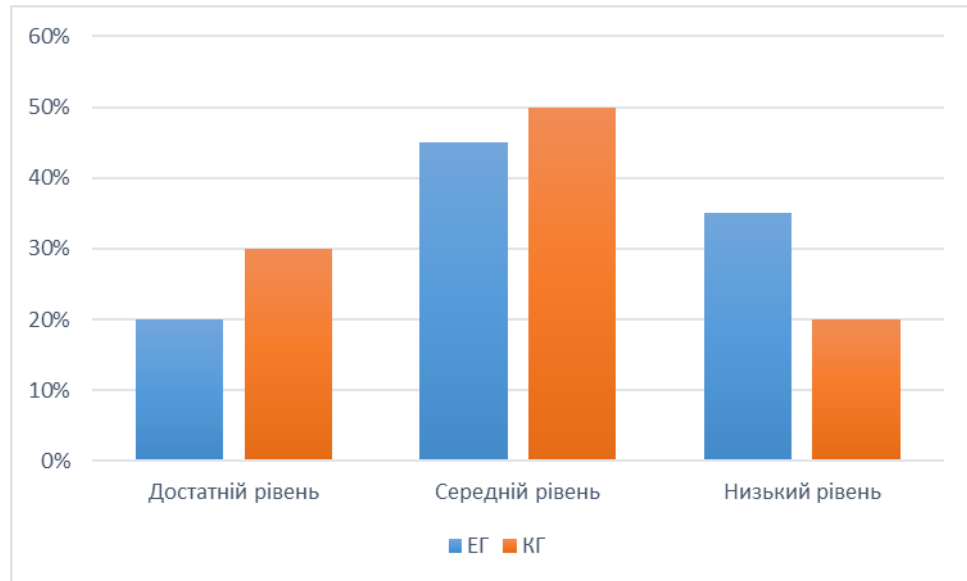

Рис. 2.6 Рівень уявлень дітей старшого дошкільного віку про дружні взаємини, вміння співпрацювати та співпереживати (за результатами бесіди) на контрольному етапі експерименту

Порівняльні кількісні дані рівнів розвитку уявлень дітей старшого дошкільного віку про дружні взаємини, вміння співпрацювати та співпереживати під час бесіди за результатами констатувального та формульального етапів експерименту відображено в таблиці 2.4.

Таблиці 2.4

Динаміка рівнів розвитку уявлень дітей старшого дошкільного віку про дружні взаємини, вміння співпрацювати та співпереживати за результатами констатувального та формульального етапів експерименту

Рівні	Експериментальна група			Контрольна група		
	Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент	Динаміка	Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент	Динаміка
Високий	10%	20%	+10	25%	30%	+5
Середній	40%	45%	+5	50%	50%	0

Низький	50%	35%	-15	25%	20%	-5
---------	-----	-----	-----	-----	-----	----

Провівши сюжетно-рольову гру «Місто майстрів» повторно ми побачили такі результати: в ЕГ високий рівень зріс на 5% і складає 15%, середній збільшився на 25% і складає 50%, низький зменшився на 30% і складає 35%. В КГ високий показник збільшився на 5% і складає 35%, середній збільшився на 5% і складає 40%, а низький зменшився на 10% і складає 25%. Результати рівня розвитку налагодження стосунків, створення гри за задумом та попередньо створеним планом сюжетно-рольової гри представлені на рис. 2.7.

Порівняльні кількісні дані рівнів розвитку налагодження стосунків, створення гри за задумом та попередньо створеним планом сюжетно-рольової гри відображено в таблиці 2.5.

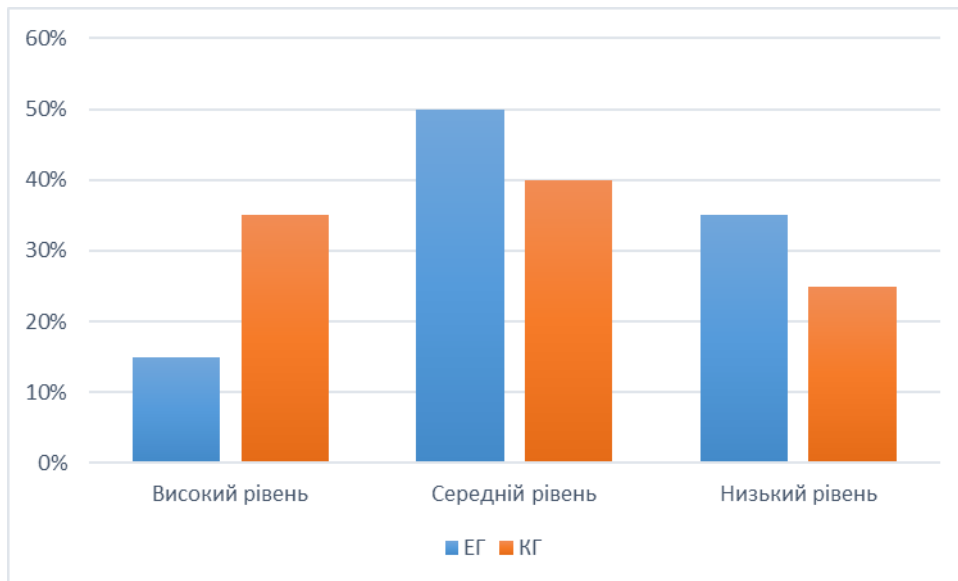

Рис 2.7 Рівня розвитку налагодження стосунків, створення гри за задумом та попередньо створеним планом (за сюжетно-рольовою грою) на контрольному етапі експерименту

Таблиця 2.5

Динаміка рівнів розвитку уявлень дітей старшого дошкільного віку про дружні взаємини, вміння співпрацювати та співпереживати за результатами констатувального та формувального етапів експерименту

Рівні	Експериментальна група			Контрольна група		
	Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент	Динаміка	Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент	Динаміка
Високий	10%	15%	+5	30%	35%	+5
Середній	25%	50%	+25	35%	40%	+5
Низький	65%	35%	-30	35%	25%	-10

В експериментальній групі відповідно змінився і загальний рівень розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку.

Оптимальні результати представлені в таблицях 2.6, 2.7.

Таблиця 2.6

Структура рівня розвитку моральних якостей в експериментальній групі дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі дослідження

Рівень	Методики дослідження			Загальний рівень
	Спостереження	Бесіда	Сюжетно-рольова гра	
Високий	6	4	3	4
Середній	7	9	10	9
Низький	7	7	7	7
Частка на загальній структурі				
Високий	30%	20%	15%	20%

Середній	35%	45%	50%	45%
Низький	35%	35%	35%	35%

Дані по контрольній групі наведені в таблиці 2.7

Таблиця 2.7

Структура рівня розвитку моральних якостей в контрольній групі дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі дослідження

Рівень	Методики дослідження			Загальний рівень
	Спостереження	Бесіда	Сюжетно-рольова гра	
Високий	5	6	6	6
Середній	11	10	9	10
Низький	4	4	5	4
Частка на загальній структурі				
Високий	30%	30%	35%	30%
Середній	45%	50%	50%	50%
Низький	25%	20%	25%	20%

Результати дослідження в експериментальній та контрольній групі представлені на рис. 2.8.

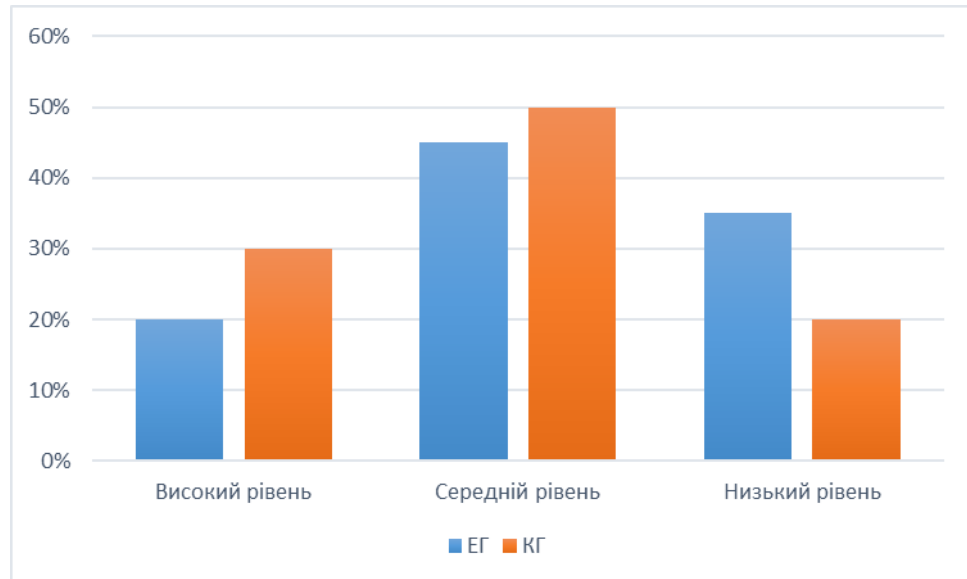

Рис. 2.8 Загальний рівень розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці на контрольному етапі експерименту

Отже, можна відзначити позитивний вплив проведеної роботи на рівень розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці. Також можна зауважити, що створення відповідних педагогічних умов в закладі дошкільної освіти позитивно впливає на розвиток моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці.

Рекомендації для вихователів щодо розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці

1. Створюйте освітньо-розвивальне середовище в закладі дошкільної освіти для розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку під час праці.
2. Удосконалюйте вміння дітей самостійно вирішувати конфліктні ситуації шляхом колективного обговорення та знаходження спільних рішень.
3. Продовжуйте формувати сприятливий позитивний клімат в групі дітей старшого дошкільного віку.
4. Спостерігайте за розвитком взаємин дітей у групі, їхнім настроєм протягом дня.
5. Залучайте частіше дітей до спільної діяльності та слідкуйте за тим, щоб під час її виконання були залучені усі діти.
6. Використовуйте методи та засоби для активізації в дітей спостережливості за своїм настроєм, вчинками, поведінкою.

7. Доцільно використовуйте моделювання ситуацій спілкування на заняттях з різних видів художньо-творчої діяльності, що буде сприяти налагодження сприятливих контактів серед дітей групи.

8. Урізноманітнюйте різні види діяльності для дітей, що б сприяли їхньому

9. Залучайте дитину до праці, дбаючи про її успішність у подальшому дорослому житті, розвиваючи таким чином її самостійність, впевненість в своїх силах, цілеспрямованість, повагу до праці інших.

10. Показуйте правильний приклад дружніх взаємин для дітей на прикладі казкових героїв.

11. Послідовно й систематично удосконалюйте навички самообслуговування дітей старшого дошкільного віку.

12. Плануючи та організовуючи трудову діяльність дітей старшого дошкільного віку враховуйте індивідуальні особливості кожної дитини, її настрої, поведінку, самопочуття, взаємини з іншими дітьми.

13. Обговорюйте проблемні та конфліктні ситуації з дітьми, що сталися в групі. Пам'ятайте, що найкраще вирішення проблемних питань повинно проходити за тихих, спокійних обставин.

14. Формуйте в дітей почуття власної гідності на прикладі персонажів художніх творів.

15. Доцільно впроваджуйте добрі традиції в групі дітей старшого дошкільного віку, що сприятиме покращенню дружніх стосунків.

16. Використовуйте різноманітні ігри (сюжетно-рольові, дидактичні, рухливі) для розвитку в дітей навичок, взаємодопомоги, прагнення допомогти, підтримати, співчувати.

17. Підводячи підсумки проведеної роботи, звертайте увагу дітей на їхні позитивні вчинки та гуманні взаємини.

18. Встановлюйте та закріплюйте правила поведінки в групі дітей, не принижуючи тим самим її гідність та самооцінку.

19. Намагайтеся здійснювати неопосередкований контроль встановлення дружніх взаємин між дітьми старшого дошкільного віку.

20. Визначте основні конфліктні ситуації, що складаються в групі дітей та за допомогою спільної діяльності намагайтеся разом з дітьми знайти шляхи для їх вирішення.

21. Спонукайте дітей старшого дошкільного віку залучати до спільної діяльності дітей-одинаків.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дають підстави зробити такі висновки:

Першим завданням нашого дослідження було здійснити аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури з проблеми розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці. Важливу роль з розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку надавали такі видатні педагоги як В. Кисловський, Я. Коломінський, А. Квірчук, В. Мухіна, Т. Рєпіна та інші. Вони наголошували на правильному педагогічному керівництві трудового виховання, у процесі якого в дітей формуються та розвиваються особистісні відносини, що впливають на становлення дитячого колективу, взаємовідносини у ньому, розвиток позитивних моральних якостей між його членами та впливає на дітей.

Друге завдання полягало у наданні характеристики особливостям проведення праці в закладі дошкільної освіти та розкриття сутності педагогічних умов, які сприяють розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку. Дослідження психологів та педагогів

підтверджують, що найчастіше саме під час праці в дітей дошкільного віку розвиваються моральні якості. Вони характеризуються проявом доброзичливості, чесності, милосердя, щирості, співчуття, умінням поступитися, ділитися, надати послугу, запропонувати допомогу, довести почату справу до кінця із-за відповідального ставлення до певної діяльності.

Третє завдання передбачало у визначенні рівня сформованості моральних якостей дітей старшого дошкільного віку. Було визначено критерії та рівні сформованості моральних якостей дітей старшого дошкільного віку. За результатами спостереження за взаєминами дошкільників було встановлено, що лише 10% дітей експериментальної групи мають високий рівень, 30% середній, 60% - низький рівень. В контрольній групі було виявлено 25% дітей з високим рівнем, 45% з середнім та 30% з низьким. Проведення бесіди показало, що в експериментальній групі високий рівень був виявлений у 10% дітей, у середній 40%, низький - у 50%. В контрольній групі результати були наступними: високий рівень – у 25%, середній – у 50%, низький – у 25%. В якості діагностичної методики було використано дидактичну гру «Країна майстрів» на основі якої було нами було з'ясовано, що у дітей експериментальної групи високий рівень був діагностований у 10% дітей, середній у 25% дітей, низький у 65% дітей. В контрольній групі високий рівень виявлений у 30%, середній 35%, низький 35%. Аналізуючи результати проведеного дослідження на констатувальному етапі ми з'ясували загальний рівень розвитку моральних якостей дітей старшого дошкільного віку. Так в експериментальній групі високий рівень складає 10% , середній 30%, низький 60%.

Четвертим завданням було розробити та апробувати систему роботи з розвитку моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці та визначити її ефективність. З дітьми були проведені цикл завдань доручень, сюжетно-рольові ігри та цикл занять з елементами тренінгу, що сприяли

розширенню знань дітей про дружбу, проявляти гуманне ставлення до ближнього, умінню моделювати довірливі стосунки між однолітками.

Після повторного проведення спостереження за взаєминами дітей старшого дошкільного віку ми побачили наступне: в експериментальній роботі низький рівень знизився на 25% відсотків, високий підвищився на 20%, середній на 5%. В контрольній групі істотних змін не відбулося. Провівши бесіду ми з'ясували, що в експериментальній групі високий рівень зріс на 10%, середній на 5%, низький знизився на 15%. В контрольній групі значних змін не відбулося. Методика «Країна майстрів» показала, що в експериментальній групі високий рівень зріс на 5%, середній на 25%, низький знизився на 30%. В контрольній групі істотних змін не відбулося.

Виходячи з аналізу дослідно-експериментальної роботи, можна прийти до висновку, що наша гіпотеза про те, що розвиток моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку під час праці буде оптимальним за умови якщо: розвивати творче спілкування в процесі спільної праці; створювати сприятливий психологічний клімат в групі дітей; створювати позитивний стиль взаємин дорослих; створювати оптимальні умови для спілкування дітей з представниками різних професій підтвердилась.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Аржанова А. Н. Проблемы бетской общительности и коллективной игры в системе психологии. Москва. 2006. 205 – 212 с.
2. Артемова Л. В. Виховання поведінки дітей в іграх. Київ 2001. 168 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Науковий керівник Піроженко Т. О. URL : <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876> (дата звернення 12.03.2021).
4. Бех І. Формувати у дитини почуття цінності іншої людини. Педагогіка толерантності. 2001. №2 16-21 с.
5. Беленька Г. В. Виховання елементів культури праці у дітей старшого дошкільного віку. Київ. 1994. 21 с.
6. Беленька Г. В. Здоров'я дитини – від родини. Київ. 2006. 220 с.
7. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. 1968. 460 с.
8. Ведмеденко Д. І. Шлях до професії. Київ. 1986. 86 – 92 с.
9. Вишневський О. Концепція демократизації українського виховання. Педагогічні концепції. Київ. 1997. 78-122 с.

10. Долина О. К. Що потрібно для правильного вибору професії. 2005. №5. 10-15 с.
11. Духовность человека: педагогика развития: учеб. пособие. ред. Н.В. Михалковича. Минск 2006. 400 с.
12. Ельконін Д. Б. Запорожець О. В. Психология детей дошкольного возраста. Москва. 1994. 352 с.
13. Жуковська Р.І. Ігри і трудові заняття. Москва. 1935. 321 с.
14. Закон України «Про освіту» URL : [https:// zakon.rada.gov.ua/go/2145-19](https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19) (дата звернення 16.04.2021)
15. Коломинський Я. Л. Психология детского коллектива. Минск 1984. 239 с.
16. Комарова Т. С. Трудовое воспитание в детском саду. Москва. 2008. 247 с.
17. Кононенко О.Л. Педагогічна і вікова психологія. Київ. 2001. 337 с.
18. Крутій К. Л. Програма: «Дитина в дошкільні роки» 2011. 188 с.
19. Кулачківська С. Є. Я – дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку). Київ. 1996. 108 с.
20. Куниченко, О. В. Особенности воспитания нравственного поведения старших дошкольников средствами мультимедийных фильмов Волгоград. 2015. 223 с.
21. Кушнір В.М., Поліщук О.В. Особливості психолого-педагогічного супроводу батьків при підготовці дитини до школи. Познань. 2016. 149-156 с.
22. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения. URL: <https://psychlib.ru/mgppu/lis/lis/htm> (дата звернення: 15. 04. 2021)
23. Максименко С. Д. Психічне здоров'я дітей. 2002. № 1. 2 с.
24. Пісоцька Л.М. Трудове виховання дошкільників: ціннісні орієнтири родини. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Ніжин. 2011. №10 166-169 с.
25. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників: Навчальний посібник. Київ. 1993. 111 с.
26. Публічний електронний словник української мови. URL: <http://ukrlit.org/slovyuk/> (дата звернення 23.04.2021)

27. Репина Т. А. Деятельность и взаимоотношения дошкольников. Москва. 1987. 73с.
28. Рояк А. А. Психологический конфликт и особенности индивидуального развития личности ребенка. Москва. 1988. 130 с.
29. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ. 1996. 304 с.
30. Семчук С. І. Морально-духовне становлення особистості в контексті впливу комп'ютерних технологій. Науковий вісник мелітопольського державного педагогічного університету. №1. 2014. 221-225 с.
31. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічнорозвиненої особистості. Вибрані твори: в 5 т. Т. 1 Київ. Радянська школа 1999. 55-209 с.
32. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики: словник. Житомир. 2014. 416 с.
33. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: Навч. посіб. упоряд. Борисова З. Н., Кузьменко В. У. Київ 2004. 511 с.

Додаток А

Список дітей старшої групи закладу дошкільної освіти (Центр розвитку дитини) «Світлячок» Глухівської міської ради

1. Ахтирко Артем	26. Терещенко Тімур
2. Борова Світлана	27. Третьякова Поліна
3. Вертюкова Аліса	28. Фещенко Рома
4. Верещагін Данііл	29. Чмирков Артем
5. Голованьов Артем	30. Шелудько Ваня
6. Гринь Вікторія	31. Євтушенко Ваня
7. Дедушкіна Ірина	32. Котова Дарина
8. Журавльова Варвара	33. Чепіт Андрій
9. Іванов Давид	34. Попов Саша
10. Капелько Анастасія	35. Чалий Рома
11. Ковтун Давид	36. Васютенко Сергій
12. Кочубей Богдан	37. Суглобова Маша
13. Костюченко Діма	38. Дунаєць Єгор

14. Костяна Кіра
15. Левченко Денис
16. Лещенко Арсен
17. Маліков Жахонгір
18. Назарова Аліса
19. Орловська Дарина
20. Орловська Карина
21. Петренко Кароліна
22. Поляков Ваня
23. Скоченко Кирило
24. Ступаченко Лука
25. Серік Ваня

39. Цигикал Ілля
40. Крутій Маша

Додаток Б

Діти контрольної групи

1. Костюченко Діма
2. Костяна Кіра
3. Лещенко Арсен
4. Маліков Жахонгір
5. Назарова Аліса
6. Орловська Дарина
7. Орловська Карина
8. Скоченко Кирило
9. Серік Ваня
10. Третьякова Поліна
11. Фещенко Рома
12. Чмирков Артем
13. Шелудько Ваня
14. Петренко Кароліна

Діти експериментальної групи

1. Ахтирко Артем
2. Борова Світлана
3. Вертюкова Аліса
4. Верещагін Даніл
5. Голованьов Артем
6. Гринь Вікторія
7. Дедушкіна Ірина
8. Журавльова Варвара
9. Іванов Давид
10. Капелько Анастасія
11. Ковтун Давид
12. Кочубей Богдан
13. Левченко Денис
14. Крутій Маша

15. Поляков Ваня
16. Ступаченко Лука
17. Терещенко Тімур
18. Євтушенко Ваня
19. Котова Дарина
20. Чепіт Андрій

15. Суглобова Маша
16. Чалий Рома
17. Цигикал Ілля
18. Попов Саша
19. Васютенко Сергій
20. Дунаєць Єгор

Додаток В

Бесіда на виявлення рівня розвитку уявлень дітей старшого дошкільного віку про дружні взаємини, вміння співпрацювати та співпереживати.

1. Що таке дружба?
2. Що таке дружні стосунки?
3. Що таке конфлікт?
4. Чи часто ти бачиш конфліктні ситуації?
5. Чому виникають конфліктні ситуації?
6. Як ти підтримуєш свої друзів під час невдач?
7. Як ти вирішуєш конфліктні ситуації?
8. Як ти допомагаєш іншим вирішити конфліктні ситуації?
9. Як ти ставишся до дорослих?
10. Чи допомагаєш ти дорослим?

Додаток Г

Конспект сюжетно-рольової гри для старшого дошкільного віку на виявлення розвитку налагодження стосунків, створення гри за задумом та попередньо створеним

Тема: «Місто - майстрів».

Програмовий зміст: закріплювати раніше отримані знання про працю дорослих: лікаря, продавця, перукаря, будівельника; формувати у дітей уміння грати за власним задумом; формувати дружні взаємини в грі, почуття гуманізму, активності, відповідальності, дружелюбності; стимулювати творчу активність дітей у грі; розвивати мовну активність дітей; розвивати вміння створювати творчі групи для підготовки і проведення вистав; розвивати вміння вибудовувати лінію поведінки в ролі, використовуючи атрибути, деталі костюмів; розвивати зорове і слухове увагу; виховувати артистичні якості; виховувати дбайливе ставлення до праці дорослих;

Обладнання: костюми для театралізованого дійства, маски, сюжетні іграшки по темі «Перукарня», «Лікарня», «Магазин», модулі, ширма, магнітофон, столи, стільці.

Попередня робота: розгляд сюжетних картин на тему «Перукарня», «Лікарня», «Магазин», «Будівельний майданчик», читання художньої літератури з даної теми, дидактичні ігри «Професії» «Знайди пару».

Хід гри.

Вихователь: Діти, давайте поговоримо з вами про те, які ви знаєте професії. (Відповіді дітей).

Вихователь:

-Щоб попрацювати лікарем, перукарем, продавцем, потрібно спочатку вирости, закінчити школу, отримати спеціальність. Але як довго чекати. А так хочеться прямо зараз стати дорослим і попрацювати. Правда? (Так).

Давайте ми з вами вирушимо в чарівне місто, який називається «Місто майстрів».

-А поїдемо ми туди ось на цьому автобусі. (В групі стоять два ряди стільців, по два стільчика в ряд).

-Хто хоче бути водієм. (Виходить одна дитина сідає на стілець водія, одягає капелюх і бере кермо, а решта пасажирів.

Водій:

Качу, лечу щодуху. Я сам водій і сам мотор!

Натискаю на педаль,

І машина мчить в далечінь. (Поїхали).

(Звучить пісенька «Веселі мандрівники»).

Вихователь:

-Ну, ось ми і приїхали! Виходьте, будь ласка. Ось наш чарівний Місто майстрів, я ваш екскурсовод. Я познайомлю вас з Містом майстрів і покажу де можна працювати в нашому місті.

Ким хочете стати ви, діти?

Швидше мені дайте відповідь!

Діти читають вірші.

1. Я хочу шофером бути,

Вантажі різні возити.

2. Я мрію про балет, Краще нема й на світі.

3. У фарбах я душі не чаю, Стати художником мрію.

Замовте мені портрет,

Впораюся я, сумнівів немає!

4. Ви зі мною, друзі, не сперечайтесь, Я хочу стати першим в спорті.

Шайбу мені забити - дрібниця,

Я граю за «Спартак»

5. Я хочу стати піаністкою,

Чудовою артисткою,

Музика зі мною з дитинства,

Я люблю її всім серцем.

6. Я мрію стати скоріше

Вихователем дітей.

З ними співати, гуляти, грати,

Дні народження відзначати.

Екскурсовод: Всі професії прекрасні,

Всі професії важливі,

Знають всі, що ваші руки

Будуть Батьківщині потрібні.

Екскурсовод проводить дітей до першого будинку. Ось тут у нас «Перукарня». Хто хоче попрацювати перукарем?

Виходить одна дитина, бере в руки ножиці і гребінець.

Перукар: Тут ясно і цікаво: Дзеркала, духи і крісла,

Перукар підстрижеться,

Волосся на бігуді навьуот,
Феном волосся підсушить,
Якщо треба, вас я посипала.

-Пріходіте ви на стрижку, буду рада бачити всіх.

Екскурсовод: А ось тут у нас «Магазин». Хто хоче попрацювати продавцем. (Виходить дитина і стає за касу).

Продавець: А зараз ми в магазині - Усі продукти на вітрині:
Чай, цукерки, ковбаса -
Розбігаються очі.
Підходьте, купуйте,
Гроші в касу віддавайте.

Екскурсовод. Подивіться, а ось тут у нас «Лікарня». Хто хоче працювати лікарем і медсестрою?

Лікар: Я хочу лікарем стати класним,
Буду всіх лікувати ліками.
Дуже смачним, як цукерка,
З'їв його - хвороб немає!
Діти одягають халати і шапочки і сідають за стіл.

Екскурсовод: А ось тут у нас будівельний майданчик, тут будується новий театр. Діти, хто хоче попрацювати будівельниками і побудувати вхід в театр. (Діти піднімають руки виходять, надягають каски, беруть інструменти, і модулі і будують арку).

Екскурсовод: А я прошу акторів нашого театру пройти за куліси, і підготується до вистави. (Актори йдуть за ширму, надіти костюми)

Екскурсовод: Діти ви познайомилися з нашим містом майстрів і тепер можете вибрати, ким би ви хотіли стати. (Діти надягають костюми, вибирають собі роль і грають самостійно).

Екскурсовод: Діти день закінчується, і ми разом з артистами театру запрошуємо вас відпочити,

Додаток Д**Конспект заняття з трудового виховання в куточку природи з підгрупою дітей у старшій групі**

Програмовий зміст: підвести дітей до поняття колективної праці, до висновку про його цінності, до усвідомлення того, що праця може принести радість, почуття задоволення; навчити дітей відноситися до рослин як до живих істот, продовжувати вчити практичної допомоги, співчуття; уміння правильно тримати лійку з водою, навик акуратного обтирання міцних шкірястих листя, ганчірочкою притримуючи лист долонею знизу; вчити доглядати за кімнатними рослинами, підтримувати допитливість; закріпити знання назв кімнатних рослин.

Матеріал й устаткування: клейонки на столи, палички для розпушування, ганчірочки для витирання пилу, пензлики для чищення ворсистих листків кімнатних рослин, пульверизатор, лійки, тази.

Хід заняття

Діти, сьогодні в групі, я знайшла лист від Феї Квітів. (відкриває конверт і читає)

«Доброго дня, діти! Я прилітала в вашу групу поспілкуватися з моїми друзями квітами. Ваша група мені сподобалася. Але я трохи засмучена через зовнішнього вигляду моїх друзів квіточок. Всі вони пилові, що не политі і не доглянуті. Зараз я полетіла відвідати інших своїх друзів. Але я знаю, що ви розумні і працьовиті і наведете порядок в куточку природи, я обов'язково вас відвідаю ще раз ». Фея Квітів.

Ну що, діти, доведемо феї Квітів, що ми з вами вміємо доглядати за кімнатними рослинами. Але для початку я хочу вам згадати загадку:

- Очищають повітря,
Створюють затишок,
На вікнах зеленіють,
Круглий рік цвітуть. (Кімнатні рослини)
Скажіть які рослини є в нашій групі?

- Які умови потрібні рослинам для життя і зростання? (вода, світло, тепло, земля, повітря, харчування).

- Як треба доглядати за кімнатними рослинами? (Рослини треба поливати, розпушувати ґрунт. Треба обприскувати, протирати великі листочки, щоб рослина могла дихати. Любити квіти і правильно за ними доглядати.)

Діти підходять до кімнатних рослин.

- Як ви думаєте, як можна дізнатися чи потребують ці рослини в догляді?

Можна пальцем доторкнутися до ґрунту, якщо ґрунт вологий, то залишиться на пальці. Значить - це рослина поливати не слід. І якщо на листках немає пилу, то протирати ганчірочкою не треба.

Діти, я пропоную вам попрацювати. Але перед цим давайте розподілимо обов'язки: хто і чим буде займатися (полив, обприскування, протирання,

розпушування, збір сухого листя, очищення рослин від пилу). Розгляньте і виберіть ті рослини які потребують допомоги, визначте, який саме догляд потрібен для кожної рослини, надіньте фартухи, візьміть все необхідне обладнання для догляду за вашим рослиною.

Вихователь: (підходить до першого дитині) розкажи, як ти будеш виконувати завдання? (Поливати рослини). Перерахуйте правила поливання кімнатних рослин?

- поливати потрібно відстояною водою кімнатної температури.
- носик лійки треба класти на край горщика.
- поливати потрібно тоді, коли верхній шар землі підсох.

Чому ти вирішила, що ці рослина потрібно поливати? (відповідь дитини.) Продовжуй роботу. Молодець. (Полив рослин, миття горщика, миття піддонів.

Вихователь: (підходить до другого дитині) що ти робиш, розкажи мені? (протирання рослин) З чого ти почала роботу. (Постелила клейонку, потім принесла рослина, приготувала необхідні матеріали. Так як рослини дихають і листям, і стеблами, і корінням. Пил на їх листочках заважає дихати, тому великі листи необхідно очищати від пилу вологою ганчіркою.

А як треба обтирати листочки? (відповідь дитини)

Вихователь: (підходить до третього дитині) чим ти займаєшся? Для того щоб рослини краще росли їх потрібно не тільки поливати, а й обприскувати водою кімнатної температури. Спочатку: горщик з рослиною ставимо в таз. Землю в горщику закриваємо клейонкою, щоб вода не розмила землю, обприскувати рослина потрібно акуратно. Молодець, ти добре знаєш свою роботу. (протирання горщика, миття піддонів).

Під час праці грає тихо спокійна музика.

Під час догляду за квітами вихователь запитує у дітей назву кімнатної рослини, особливості догляду.

- Вам сподобалося працювати?

-Діти, навіщо нам квіти в групі?

Щоб було у нас в групі красиво. Рослини виділяють кисень, очищають повітря від пилу. Деякі кімнатні рослини можуть лікувати.

-А що потрібно, щоб вони і далі радували нас, щоб їм добре жилося в нашій групі?

Рослинам потрібне сонячне світло, тепло, вода.

-Подивіться, які стали кімнатні рослини веселі, красиві, чисті. Їм легко дихається, вони раді, що ви за ними добре доглядали.

Діти прибирають рослини на свої місця, наводять лад на робочих місцях, прибирають обладнання та атрибути.

Вихователь: Сьогодні ми з вами, діти, згадали про те, що треба для того, щоб росли і цвіли кімнатні рослини. Крім природних умов: тепла, світла, води і повітря, рослинам потрібна наша турбота і любов. Рослини відчують добро, ласку. До доброї людини рослини тягнуться, вони його не бояться. Квіти завмирають, коли до них підходить бездушна людина, яка не любить доглядати за кімнатними рослинами. У таких людей рослини погано ростуть, цвітуть, часто гинуть. Рослини люблять добрі руки, навіть ласкаві слова. За ваші старання, добрі справи хочу вручити вам медалі. І я думаю що феї Квітів дуже сподобається результати вашої праці.

- А зараз можна відпочити і розслабитися. Сядьте на килим, закрийте очі, розслабтеся.

Всі вміють танцювати,

Стрибати, бігати, прибирати,

Але не все поки вміють розслаблятися, відпочивати.

Є у нас гра така, дуже легка, проста.

Ми сидимо і не граємо, а тихенько відпочиваємо.

Сповільнюється рух, зникає напруження.

Відкриваємо очі, тихо встаємо. Подивіться, всі наші кімнатні рослини сяють, блищать і вони вам дуже вдячні. Яке у вас від цього настрої?

Праця в куточку природи

Програмовий зміст: закріпити, розширити знання дітей про працю в куточку природи, пригадати правила догляду за рослинами, папугаєм, черепахою, рибками, працювати дружно, допомагати один одному, активізувати словник віршами «амариліс», «бегонія», «фікус»; розвивати темп мовлення, дикцію; сприяти розвитку пізнавальних інтересів; виховувати любов і бережливе відношення до природи.

Обладнання: вазони, клітка з папугою, акваріум з рибками, черепаха, фартухи, поливалки, клейонки, серветки.

Хід заняття

Скоро закінчатся осінні погожі дні, і зима, як господиня вступить в свої права. А зараз ще запізнілий осінній лист де – не – де тримається з останніх сил на гілочці і ніби шепоче:» Жити, жити...» І навіть найпізніші квіти втратили свою колишню вроду. Але хоча надворі такий осінній пейзаж нам чомусь зовсім не сумно.

- А чому?

- Так, бо в нас є чудовий куточок природи, який звеселяє нас, радує наше око, створює хороший настрій та затишок.

Але чи може залишатися нам куточок природи таким чепурненьким без нашої допомоги, без нашої праці? Погляньте як весело цівкає папужка, мирно плавають рибки, а які красиві рослини. І тому ми повинні гарно попрацювати в нашому куточку. Вихователь: - хто це стукає до нас? Заняття вже почалося. Це, мабуть, якийсь запізнілий гість. Будь ласка, заходьте. (заходить бабуся з внучкою Маринкою).

Бабуся: - Добрий день! Я прийшла до вас за порадами й допомогою. Знаю як ви любите природу. Он який куточок природи викохали.

Діти: - Бабусю, а хто це з вами?

Внучка: Я внучка бабусі і звати мене Марійка. Йшла я якось біля вашого садочка і побачила які всюди у групах гарні рослини і тварини. Захотілось і мені вдома мати такі чудові квіти, акваріум з рибками. А як за ними треба доглядати не знаю. Чи допоможете мені?

Вихователь: - Ну як діти допоможемо? (Так.)

Вихователь: То слухай і запам'ятовуй. У своєму куточку природи діти працюють щодня, по черзі підливають рослини, прибирають клітки, дають корм рибкам. Але сьогодні наші дошкільнята зібрались разом, щоб поповнити і вдосконалити свої знання. А тепер до роботи.

Вихователь: Як слід правильно поливати рослини? (поливальницю слід тримати так, щоб носик торкався краю горщика, лити треба воду поступово під корінці, а не на стебло та листя, як вода пройде до піддонника, поливання слід припинити).

- Які є рослини в нашому куточку природи? (аспарагус, традесканція, фікус, папороть, плющ, алоє, каланхое, бегонія).

- Яка будова рослини? (корінь, стебло, листя, квіти).

- Яке значення коріння? Стебла? Квітів? (коріння утримує рослину в землі, вбирає поживні речовини та воду, по стеблу надходять до листя і квітів поживні речовини та вода, листки вбирають вуглекислий газ, а віддають кисень, прикрашає рослину квітка, з неї утворюється насіння).

- Чим відрізняється поливання рослин взимку та влітку? (взимку слід поливати менше, бо надворі нижча температура, день менший і поживні речовини повільніше рухаються, вони ніби впадають у сплячку).

- Які з кімнатних рослин є лікарські ? (каланхое, алоє, пеларгонія)

- А хто знає віршик про якусь рослинку?

На вікно поглянь,

На вікні – герань.

Хуга на дворі мете,

А герань собі цвіте.

- А послухайте мою загадку:

Вильне хвостом туд а й сюда,

Нема її сліда. (Риб а).

- Зараз візьмемо корм і погодуємо рибок.

- Яких акваріумних рибок ви знаєте? (мечоносець, сом, гуппі).

- Який корм є для рибок? (сухий, живий).

- Скільки разів на день слід годувати рибок?(1-2 рази вдень так, щоб корм вони з'їдали за 10 – 20 хв).

- А зараз навідаємось до свого папуги.

- Хто його погодує?

- Як називається наш папуга? (Хвилястий, бо на крильцях у нього темні смуги, як хвилі).

- Яких кольорів бувають папуги? Червоні, зелені, жовті)

- Де слід поставити клітку з папугою? (у світлому місці, а не на сонці).

- Чим годують цього птаха 9 є зерновий корм, вітамінний та мінеральний).

- Хто знає віршик про папугу?

Не сумую і не плачу?

Бо такий я вже на вдачу.

Хоч у клітці я живу,

Я стрибаю і кричу

Синій, жовтий та червоний

Я папужка кольоровий .

- А ще хто є в куточку?(черепаха).

- Що любить черепаха?(овочі).

Марійка: - Дякую вам, я дізналась багато цікавого у вас, мені так тут сподобалось, що не хочеться іти від вас.

Вихователь: - А ще ми маємо для вас подарунок - сонну подушку, в яку діти поклали мелісу, чорнобривці, м'яту, трояндові пелюстки, хміль. Все це ми насушили і гарно зберігали.

Бабуся: - дякую мої милі. І я теж не прийшла з онучкою з пустими руками я принесла вам липу, шипшину, ромашку для чаю.

Хто мого чаю нап'ється

Той сили набереться.

Прошу вас, попитайте мого чаю,

Вам всього найкращого бажаю.

Нехай у світі довго вам ведеться

І чайок мій трав'яний п'ється .

(бабуся і Марійка пригощають усіх чаєм).

Вихователь: Багата, квітуча, барвиста наша земля. І треба завжди берегти природу і квіти, садити їх побільше, доглядати, щоб не в'янула краса рідного краю.

Конспект господарсько-побутової праці дітей дошкільного віку в старшій групі

Тема: «Допоможемо ляльці Маші помити будиночок»

Мета: Формувати звичку підтримувати чистоту і порядок.

завдання:

освітні:

-Формувати переконання в суспільну значимість і необхідність побутової праці.

Розвиваючі:

-спонукати до виконання елементарних доручень, розвивати вміння в процесі праці зберігати порядок на робочому місці.

виховні:

-формувати бажання брати участь в посильній праці, виховувати дбайливе ставлення до результатів праці.

Матеріал: тазики, ганчірочки, фартухи, лист.

Хід заняття

Діти сидять на стільчиках, вихователь читає казку. Стук в двері, вихователь підходить до дверей, повертається до дітей.

Вихователь: Діти, приходив листоноша, він передав нам лист (вихователь показує лист) давайте ж його відкриємо?

Діти: - давайте.

Вихователь В. - (читає лист) «Доброго дня, діти, це пише ваша лялька Даша, діти ви, залишили мій будиночок на вулиці, коли грали в нього, він забруднився і став брудним, допоможіть мені його помити». Ну що діти допоможемо нашій ляльці Маші?

Діти: - так, допоможемо.

Вихователь: - Діти, ви допомагає мамі, бабусі, сестри, прибирати вдома?

Діти: - так

Вихователь: Діти, а як ви думаєте, що першим ми повинні зробити?

Діти: - ми повинні одягнути фартушки.

Вихователь: - а навіщо?

Діти: - щоб не намочити, коли будемо працювати з водою.

Вихователь: - правильно, а крім води і фартухів, що нам ще потрібно?

Діти: - ганчірочки.

Вихователь: - вірно, які ви молодці, все знаєте. Тоді приступаємо до роботи?

Діти: - так!

Вихователь: - беремо, ганчірочки вичавлюємо, починаємо мити будиночок, тільки ми не граємо з водою, і не бризкати, мочім ганчірочку регулярно.

Вихователь: - подивіться який чистий будиночок, давайте пообіцяємо ляльці Маші, що більше не будемо його залишати на вулиці.

Діти: - так, ми обіцяємо, що не будемо більше так робити.

Вихователь: Діти ви добре попрацювали, молодці.

Трудова діяльність у куточку природи

Програмовий зміст: узагальнити та розширити знання дітей про кімнатні рослини; ознайомити з умовами, потрібними для життя рослин; учити за зовнішніми ознаками рослин визначати їх стан; формувати уявлення про залежність стану рослин від вологості ґрунту та освітлення; учити спостерігати, досліджувати і робити висновки, потребу в дбайливому ставленні до природи; створити мотивацію трудової діяльності; сприяти формуванню найкращих моральних почуттів під час сумісної діяльності дітей; розкрити можливості для самостійного застосування набутих знань під час трудової діяльності у куточку природи; збагачувати естетичні враження; розвивати інтерес до природного оточення; наблизити дітей до світу об'єктів природи, поміж яких вони перебувають щодня; сприяти розвитку мовлення, формуванню системи початкових знань про об'єкти природи; виховувати дбайливе ставлення до рослин, працелюбність.

Хід діяльності

I. Створення мотивації діяльності у куточку природи

— Коли я сьогодні вранці прийшла до групи, то почувла чийсь важкі зітхання. Ось такі! (Вихователь зітхає.)

— Коли так зітхають люди? (Коли хворіють; щось трапилося; коли щось не виходить; образив хтось; коли сумно; поганий настрій.)

— Озирнулася навколо — нікого. Чим ближче я підходила до цього місця (куточок природи), звук був голоснішим. Тяжко зітхала ось ця кімнатна квіточка. Як її звать? (Лілія)

II. Актуалізація опорних знань дітей про кімнатні рослини

— Діти, як одним словом назвати те, що зростає в нас у куточку природи? (Квіти, кімнатні рослини)

— Кімнатні рослини належать до живої чи неживої природи? Чому так ви вважаєте? Доведіть. (Міркування дітей.)

— Якщо квіточка росте не у кімнаті, а на клумбі, як вона називається? (Садовою) А якщо в полі? (Польовою)

— Яким квітам живеться краще: кімнатним, садовим чи польовим?

Дидактична гра «Добре — погано»

Кімнатна рослина: + за нею доглядають — якщо забувають полити вчасно; — бракуватиме сонечка — змінюється колір листків; — практично ніколи не чує, не відчуває подих справжнього вітерця; — не знає, як дощик купає рослини; + її не може зламати вітер; + росте цілий рік...

Аналогічно діти розмірковують про садові та польові квіти. Потім знову повертаються до головного запитання: «Яким квітам живеться краще: кімнатним, польовим чи садовим?»

— Чому ж так страждала лілія?

Мета: учити дітей помічати стан рослин; аналізувати, чому так сталося, та знаходити шлях розв'язання проблеми. (Діти помічають, що земля суха, на листочках — пил.)

— Якщо вчасно не допомогти, що може статися? (Міркування дітей.)

— Діти, як їй допомогти? (Спушити земельку, полити, витерти листочки, обірвати засохле листя.)

— Хто чим займеться? (Діти розподіляють роботу між собою; домовляються, хто підпушуватиме, протиратиме, обриватиме листячко і т. ін., беруть потрібний інвентар: поливальниці, шпатель для підпушування, ганчірочку для протирання пилу з листочків, розпилювач для миття листячка.)

II. Праця в куточку природи

На початковому етапі організованої спільної діяльності в куточку природи не залишається поза увагою жодна дитина-працівник.

Бесіда під час виконання роботи

— Як правильно наливати? (Лити не тільки під корінь.)

— Як дізнатися, потрібно поливати рослину чи ні? (Суха земля — світла, мокра — темна; торкнувшись пальчиком: якщо земля тверда, — отже, суха. Якщо взяти пучечку, а вона як пісок висипається — отже, суха і потребує поливу, а якщо мокра — на пальчику залишається бруд темного кольору, відчуєш вологу пальчиками.)

— Навіщо підпушувати землю?

— Чи з усіх листочків витирають пил ганчіркою? (Ні, тільки з крупного за розміром, якщо маленьке листячко — бризкають водою.)

— Як тримати листячко, якщо його витираєш, бризкаєш? (Листячко нехай мовби лежить на долонці, лише злегка його підтримувати, не можна тягнути за листочок, тиснути ганчіркою і т. ін.)

Вихователь не нав'язує правила дітям, а вони самі діляться своїм досвідом щодо догляду за рослинами, пам'ятаючи, до чого призвело минулого разу те, що Миколка тягнув за листочок, коли відщипував сухий; коли витирали листочок, то в ньому з'явилась дірочка тощо...)

Після завершення роботи діти милуються красою, чистотою рослин, розкладають інвентар на своє місце.

IV. Підсумок

— Кожна добра справа не залишається без нагороди, подяки. Як ви вважаєте, чим можуть віддячити нам квіти, адже вони не вміють розмовляти? (Своїм цвітінням; тим, що повітря стане чистішим; появою нових ростків.)